

İSLÂM HUKUKUNDA MİRAS HİSSELERİN ŞER'İ DAYANAKLARI

BASIS OF THE HERITAGE PROVISIONS IN ISLAMIC LAW

ALPARSLAN ALKIŞ

DOÇ. DR., KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ İSLAM
HUKUKU ANABİLİM DALI

ASSOCIATE PROFESSOR, UNIVERSITY OF KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM FACULTY OF
THEOLOGY DEPARTMENT OF ISLAMIC LAW

alpastanalkis@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-3401-7073>

 <http://dx.doi.org/10.46353/k7auifd.899317>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types
Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received
18 Mart / March 2021

Kabul Tarihi / Accepted
17 Haziran / June 2021

Yayın Tarihi / Published
Haziran / June 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season
Haziran / June

Atıf / Cite as

Alkis, Alparслан, "İslâm Hukukunda Miras Hisselerin Şer'i Dayanakları [Basis of the Heritage Provisions in Islamic Law]". Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Journal of the Faculty of Theology 8/1 (Haziran/June 2021): 341-375.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi - Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey. All rights reserved.
For Permissions

ilahiyatdergisi@kilis.edu.tr

İSLÂM HUKUKUNDA MİRAS HİSSELERİN ŞER'İ DAYANAKLARI

Öz

Tarih içerisinde miras paylaşımın dayandığı ilkeler toplumlara göre farklılık göstermiştir. Miras dağıtımında aile, fert, zümre, toplum gibi farklı gerekçelerin etkili olduğu bilinmektedir. Hammurabi kanunları ile Cermen, Türk ve Yahudi miras hukukunun bazı hükümlerinde aileyi koruma anlayışının öne çıktığı söylenebilmektedir. İslam miras hukukunda mirasın öncelikle ashab-ı ferâiz adı verilen akrabaya dağıtılmasında da aileyi koruyan bir yaklaşımın olduğu değerlendirilmektedir. Roma hukukunda da ferdiyetçi görüş hâkim olduğundan miras bırakanın, malları üzerinde serbest tasarruf yetkisi bulunabilmekte ve kimin mirasçı olabileceğini tayin edebilmekteydi. Sosyalist sisteme tabi hukuklar ise ferdi mülkiyeti kabul etmediklerinden miras hakkına sınırlama getirerek mirasın devlete geçmesini savunmuştur. İslâm'dan önce câhiliye Araplarında da nesep yoluyla kendisine mirasçı olacak kimsenin eli silah tutan erkek olması gerekmektedir. Onlar kız olsun erkek olsun küçük çocuklara ve kadınlara miras vermezlerdi. İslam geldikten sonra birçok alanda yaptığı gibi miras hukukunda da temelini Kur'an ve Sünnetin oluşturduğu yeni bir miras sistemini uygulamaya koymuştur. İslam hukuku çoğu meseleyi genel prensipler şeklinde açıklarken miras hukukunu teferruatlı bir şekilde açıklamıştır. Vârislerin paylarının Kur'anda detaylıca açıklanması, Hz. Peygamber'in miras ilminin öğrenilmesi ve öğretilmesini tavsiye etmesi ve uygulama örnekleri, İslam miras hukukunun gelişmesini sağlamıştır. Özellikle Nisâ suresinin 11. 12. ve 176. ayetlerinde vârislerin hisseleri ayrıntılı olarak belirlenmiş Nisâ suresinin 13. ve 14. ayetlerinde de bu hisselerin Allah'ın sınırları olduğu ve sınırların aşılmaması gerektiği uyarısı yapılmıştır. Ayetlerde belirlenmeyen vâris hisseleri de Sünnet, icma, kıyas ve sahabe içtihadı ile netleştirilmiştir. İslam hukuku miras hükümlerinde bazen aileyi koruyan, bazen ferdiyetçi bazen de toplumu esas alan yaklaşımlar bulunabilmektedir. Bu açıdan diğer hukuk sistemlerinden tamamen farklı kendine özgü bir miras dağıtım usulü geliştirmiştir. Vârislerin ashab-ı ferâiz, asabe ve zevî'l-erhâm şeklinde sınıflandırılması ve vârislerin hisselerinin standart olmayıp diğer mirasçıların bulunup bulunmamasına göre şekillenmesi İslam miras hukukunun diğer hukuklardan ayrılan önemli özelliklerindedir. Miras hukukunu düzenleyen ayet ve hadisler incelendiğinde miras hisselerinin şekillenmesinde ve uygulanmasında adâlet, zorunluluk, akrabalık gibi bir takım hususların öne çıktığı görülmektedir. Miras cereyan eden şahıslar arasında da temsil ve dayanışma gibi hususiyetler bulunmaktadır. Bu nedenle mûrisi öldürmek ve başka dinden olmak vâris olmaya engel teşkil etmekte ancak aralarında akrabalık bulunmadığı halde nesebi bilinmeyen bir kimse ile dayanışma anlatlaşması yapan kişi arasında miras ilişkisi doğabilmektedir. İslam hukukunda mirasçı olmanın en önde gelen sebebi vârisle ölen arasında bulunan kan hısımlığıdır. Bu hususta herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Öncelikle insanın fûruu olan oğlu, kızı, torunları ile kişinin usûlü olan anne, baba, dede ve ninesi mirasçı olmaktadır. Daha sonra ise anne ve babanın fûruu olan kardeşler ve bunların çocukları yani yeğenler ile dedenin fûruu olan amca gelmektedir. İslâm hukuku bunları derecelerine göre vâris kabul etmiştir. Vâris olmada yakın olanlar uzak olanlardan önce gelir. İslam hukukunda mirasçılık irâdî bir konu değildir. Yani mûris istediği gibi vâris atayamamaktadır. Mûris, vârislerini mirasçılıktan çıkartamadığı gibi mirastan da mahrum bırakamaz. Bu sebeple mûris malının ancak üçte birine kadar olan kısmını vâris olmayanlara vasiyet edebilir. İslâm miras hukukunda vâris olma bakımından kendine özgü bir sistematığı bulunmaktadır. Öncelikle ashab-ı ferâiz denilen mirasçılara belirlenen hisseleri kadar pay verilmekte sonra kalan miras asabe denilen mirasçılara dağıtılmaktadır. Ancak oğul torunları, baba dedeyi, anne nineyi, çocuklar kardeşleri mirastan mahrum bırakabilmektedir. Yalnız karı,

koca, çocuk, baba ve anne hiçbir şekilde mirastan mahrum olmamaktadır. Böylece daha çok akrabasının mirastan yararlanmasına imkân tanınmış olmaktadır. İslam miras hukukunda hisselerin belirlenmesinde vârislerin ihtiyaç durumları da etkili olmaktadır. İslam hukuku ihtiyaç prensibiyle mutlak eşitlik yerine adalet prensibini öne çıkartmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Miras, Miras Hukuku, Vâris, Hisse, Asabe

BASIS OF THE HERITAGE PROVISIONS IN ISLAMIC LAW

Abstract

It is a fact that different nations brought different solutions to the inheritance issue in each period. Before Islam, the inheritance of the Arabs of Jahiliyya was gained in two ways, one lineage and the other by contract. The person to be inherited and accepted as heir should be a man holding a gun. They did not permit to inherit small children and women, whether male or female. Islam, as it did in many fields, removed the practices of ignorance in the field of inheritance law and implemented a new heritage system based on the Quran and Sunnah. While Islamic law explains most issues in the form of general principles, it has explained inheritance law in such a detailed way as to count the shares one by one. The detailed explanation of the shares of the heirs in the inheritance law in the Quran, Hz. Prophet's hadiths on the topic such as "Learn and teach the science of inheritance. Because the hadiths that say that it is half of the science" enabled the development of inheritance law. While the Quran determines the shares of husband, wife, father, mother, daughter, one parent, one sister and one mother sisters proportionally, the son's share will take the remain. Circumcision determined the inheritance share of the grandfather and grandmother and other details were clarified with ijma. With the death of the inheritor, the first right to acquire the property of the deceased is the right to set aside the expenses required for the equipment and burial. The rights that follow are those of the creditors of the estate. This is followed by the rights of those who were willed. The amount remaining after the payment of these rights is transferred to the heirs. The most prominent reason for being an inheritor in Islamic law is the blood relationship between the heir and the deceased. There is no dispute on this matter. The closest people of a man are his sons, daughters and grandchildren from his blood, that is, his mother, father and their parents, that is, the method. Then come the siblings, who are the children of their parents and their uncles, who are the children of their grandfathers. Islamic law accepted them as inheritors according to their degrees. In inheritance, those who are close come before those that are far. In Islamic law, the feelings of inheritance are shaped by the Book, Sunnah, ijma and companions. When the verses and hadiths regulating the inheritance law are examined, it is seen that a number of principles such as representation and solidarity, compulsion, proximity, need and fair distribution come to the fore in the shaping and implementation of inheritance shares. Persons with inheritance between them are also persons with representation (guardianship) and solidarity among them. For this reason, although situations such as killing the mûri and being from another religion constitute an obstacle to inheritance, there is a relationship of inheritance between an orphan person and the person who made a solidarity agreement, although there is no relationship between birth or marriage. In Islamic inheritance law, being a mûris or inheritor is not left to the will of individuals. Mûris cannot deprive his heirs from inheritance. For this reason, the mûris can only bequeath up to one-third of its property to non-heirs. In the Islamic law of inheritance, inheritance passes by following a sequence from close to far. For this reason, while there is usûl and fûr,

side relatives cannot be inheritors while they are present. The Islamic law did not deprive the spouse of inheritance even if there were other heirs, nor did he deprive the mother and father of the inheritance even though he was a son (grandchild), and gave them their shares on the basis of proximity. Thus, more relatives are allowed to benefit from the inheritance. In the determination of shares in Islamic inheritance law, the needs of the heirs are also effective. Although the deceased have children, the fact that the parents are inheritors and the difference in the share sharing of girls and boys among themselves is the result of the principle of need. Islamic law emphasizes the principle of justice instead of absolute equality with the principle of need. Although the different shares between individuals seem unfair at first glance, in fact, a fair balance is put forward with the principle of completely justice and need. It is essential to ensure fair distribution in heritage shares. For this reason, there is first justice and then equality in inheritance sharing. In this respect, the state is not allowed to confiscate the entire inheritance by disregarding the individual property by compulsory measures by damaging the principle of fair distribution, and it is also not desired to collect the inheritance in certain hands in a way to ensure that the capital is not divided. By keeping a common way, Islam has ensured a fair distribution of inheritance, allocated a share to the society through the right of eyes and treasury rights, and did not allow wealth owners to damage the fair distribution by giving property to some of their heirs while they were alive.

Keywords: Islamic Law, Inheritance, Heritage Law, Successor, Share, Agnatic

GİRİŞ

Miras meselesinde insanlık tarihi içerisinde farklı uygulamalar görüldüğü gibi İslâm'dan önce câhiliye Araplarında miras, bir nesep diğeri de sözleşme şeklinde iki yolla kazanılmaktaydı. Nesep yoluyla kendisine mirasçı olacak kimsenin eli silah tutan erkek olması gerekmektedir. Onlar kız olsun erkek olsun küçük çocuklara, kadınlara ve savaşmayan yaşlı erkeklere miras vermezlerdi.¹ Bu durum Arapların yaşamının güce dayanmasından kaynaklanmaktaydı. Güçlü olan ve malı koruyabilen erkek miras almayı hak ediyordu. Bu sebeple cahiliyede güce dayanan miras sistemi kabul edilmekteydi.² Câhiliye döneminde miras yalnız kan hısımları arasında değil, aralarında dostluk ve miras antlaşması bulunan kimseler arasında da cereyan ederdi. Bu antlaşma “velâ”³ veya “evlat edin-

¹ Ebu Bekir el-Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân* (Beirut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1405), 2/367; Hasaneyn Muhammed Mahlûf, *el-Mevâris fiş-şer'i'ati'l-İslâmiyye* (Kahire: Dâru'l-Fadîle, 2007), 6.

² İsmail Bilgili, *Osmanlı Tanzimat Dönemi İslam Miras Hukuku*, (Konya: Tekin Kitabevi, 2018), 11-13.

³ Velâ: Azatlıktan veya muvâlât sözleşmesinden doğan hükmi akrabalıkbağını ifade etmektedir. Velâ iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi velâü'l-itâke olup hür olmayan birini hürriyetine kavuşturan kişi ile hürriyetine kavuşturulan kişi arasındaki bağıdır. İkincisi de mevlâ'l-muvâlât olup nesebi meçhul kişi veya İslâm'a yeni giren bir kimse ile İslâm ülkesi vatandaşı arasında cinayet işlediği takdirde onun diyetini ödemek, hangisi önce ölürse diğeri ona vâris olmak üzere yapılan anlaşmadır. (Abdurrahman Yazıcı, *İslam Miras Hukukunda Asabe Yoluyla Mirasçılık*, (Saarbrücken: Türkiye Alim Kitapları, 2015), 333-334; Şükrü Özen, “Velâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/11-14.)

me” şekillerinde gerçekleşirdi.⁴ İslam teşriinin Mekke döneminde mirasla ilgili hükümler indirilmeyip Arapların geleneklerine göre uygulama yapılmıştır. Medine’ye hicrette ise ensarla muhacirler arasında kurulan kardeşlik başlangıçta bir mirasçılık sebebi kabul edilmişti. Ancak daha sonra mirasçılar ve paylarını ayrıntılı şekilde açıklayan ayetlerin nüzûlü, Hz. Peygamber’in uygulamaları ve sahabe içtihadlarıyla İslam miras hukuku son şeklini almıştır.⁵

İslam miras hukuku ilk dönem eserlerde “kitâbü'l-ferâiz” başlığı altında işlenmiş olmakla birlikte müstakil olarakta metin, şerh ve haşiye türü eserler telif edilmiştir. Ferâizle ilgili ilk yazılan eserlerde genelde bu ilmin önemi vurgulandıktan sonra terike üzerindeki hak ve borçlar, miras hakkına sahip kişiler ve bunların hisseleri, mirasa engel durumlar, terikenin paylaşımıyla ilgili meseleler ve çözüm yolları açıklanmış fakat mezhepler arasında ortaya çıkan ihtilaflara fazla yer verilmemiştir. Çağımızda kaleme alınan Muhammed Ebû Zehra'nın *Ahkâmü't-terikât ve'l-mevâris*, Abdürrahîm Kişki'nin *el-Mîrâs'ül-mukârin*, Muhammed Mustafa Şelebi'nin *Ahkâmü'l-mevâris*, Muhammed Ali es-Sâbûni'nin *el-Mevâris fiş-şer'i'ati'l-İslâmiyye*, Hamza Aktan'ın *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, Mustafa Uzunpostalcı'nın *Hukuk ve İslam Hukuku II*, Abdüsselam Arı'nın *İslam Miras Hukuku* gibi eserler ise klasik ferâiz konularını izah etmişler, modern hukukla da sistemsel karşılaştırma yaparak hükümlerin gerekçe ve hikmetlerine değinmişlerdir.⁶

İslam miras hukuku alanında Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde de çok sayıda müstakil eser, akademik makale, yüksek lisans ve doktora tezleri yapılmıştır. Bunlarda genellikle hukuk sistemlerinin mukayesesi, tereke defterleri, kırk hal, vasiyet, dede yetimi, kadının mirasçılığı gibi bazı miras meselelerini inceleyen çalışmalardır. Bu çalışmalar içerisinde İslam miras hukukunun dayanaklarını inceleyen Mehmet Seven'in “*İlkeler ve Hisseler Açısından İslam Miras Hukukunun Dayanakları*” adlı yüksek lisans tezi ile Abdurrahman Yazıcı'nın “*Sahabe Dönemi Miras Hukuku Uygulaması*” isimli yüksek lisans tezi ile “*İslam Miras Hukukunda Asabe Yoluyla Mirasçılık*” isimli doktora tezi bulunmaktadır.⁷ Miras hukukuyla ilgili müstakil eserler ve makaleler çoğunlukla miras meseleleri ve kırk hal çözümleri üzerinde durduklarından konunun şer'î dayanakları alanı detaylıca ince-

⁴ Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmiu'l Beyân fi tevîli'l-Kur'ân*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2000), 8/274-281; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/125; Şemsü'l-eimme es-Serahsi, *el-Mebsût*, (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1993), 29/138-139; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2014), 1/417; Mustafa Uzunpostalcı, *Hukuk ve İslam Hukuku II* (Konya: Damla Ofset Matbaası, 1996), 18; Abdüsselam Arı, *İslam Miras Hukuku* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2018), 16-18.

⁵ Hamza Aktan, “Miras”, TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/143.

⁶ Ali Bardaköğlu, “Feraiz”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/363; Abdurrahman Yazıcı, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde İslam Miras Hukuku Çalışmaları”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 22 (2013), 310-315.

⁷ Yazıcı, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde İslam Miras Hukuku Çalışmaları”, 310-325.

lenmeye tabi tutulmamıştır. Halbuki günümüzde miras ayetlerinin tarihselliği, içtihadı açık olup olmaması gibi hususlarda bir takım tartışmalar bulunmaktadır. Bu tartışmalar ayrı bir çalışma konusu olup burada miras hükümlerinin yalnızca şer’î dayanaklarının incelemesi yapılarak miras hükümlerinin dayanağının açık olarak belirlenmesine çalışılacaktır. Bu açıdan konu hakkında yukarıda belirtilen iki tez dışında doğrudan yapılan müstakil bir çalışmanın bulunmaması, meselenin önemli ve güncel olması, eserlerdeki geniş ve dağınık şekilde açıklamalardan faydalanma ve ulaşım noktasında zorluklarının bulunması, makale olarak yapılan çalışmalardan yararlanmanın daha pratik olması gibi nedenlerden dolayı konunun makale olarak çalışılması gerektiği düşünülmüştür.

1. İSLAM MİRAS HUKUKUNUN KAYNAKLARI

İslam miras hukukuyla ilgili hükümler kitap, sünnet, icma, kıyas ve sahabe re’yi’ ile ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir.⁸ Miras hisselerin ayetlerde⁹ detaylı açıklanması ve Hz. Peygamber’in “*Ferâizi öğreniniz ve öğretiniz. Çünkü o ilmin yarısıdır*”¹⁰ şeklindeki hadisleri ve uygulamaları ferâiz ilminin gelişimi sağlanmıştır.¹¹

İslam’ın Mekke döneminde miras hukukuyla ilgili düzenleme yapılmamış olup hicri üçüncü yıla kadar Araplar’ın örfi hukuku uygulanmıştır. İslam miras hukuku Medine döneminde tedrici olarak yerleştirilmiştir. Hicretten sonra Hz. Peygamber’in Mekkeli muhâcirler ile Medineli ensâr arasında kurduğu manevî kardeşlik bağı (muâhât) başlangıçta bir mirasçılık sebebi kabul edilmiştir.¹² Bu hususta *انَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوُوا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ آءِ بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِثَاقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ* «Doğrusu iman edip hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat edenler ve muhâcirleri barındırıp onlara yardım edenlerin hepsi birbirlerinin velileridir. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar onların velâyetinden size bir şey yoktur.»¹³ ayetinde geçen “velâyet” ke-

⁸ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, (Beirut: Daru’l-Fikir, ts.), 8/264; Serahsî, *el-Mebsût*, 29/138; Muvaffakuddîn İbn Kudâme, *el-Muğnî*, (Kahire: Mektebetü’l-Kahire, 1968), 6/267; Seyyid Şerîf Cürçânî, *Şerhu’s-Siraciyye*, (Mısır: Matbaatü Mustafa Halebî, 1944), 7; Hatib eş-Şirbîni, *Muğnî’l-Muhtâc*, (Beirut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1994), 4/5; Muhammed Abdurrahim Kişki, *el-Mirâsü’l-Mukâran* (Bağdat: Dârun-Nezir, 1969), 155; İsmail Bilgili, “İslam Miras Hukukunda Kıyasın Fonksiyonu ve Kıyas Uygulamaları”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22, (Ekim 2013), 229-254.

⁹ en-Nisâ 4/11-12, 176.

¹⁰ Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), “Ferâiz”, 2; Ebû Abdullah Muhammed İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), “Ferâiz”, 1.

¹¹ Ali Bardakoğlu, “Feraiz”, 12/362.

¹² Aktan, “Miras”, 30/143.

¹³ el-Enfâl 8/72.

limesinin ensarla muhacir arasında tesis edilen hükmi akrabalık sebebiyle oluşan mirasçılığı ifade ettiği belirtilmiştir.¹⁴ Ancak daha sonra nâzil olan *وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدِ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ* *وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدِ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ* "Daha sonra iman edip hicret eden ve sizinle birlikte cihad edenlere gelince, işte onlar da sizdendir. Allah'ın kitabınca, kan akrabaları birbirlerine (varis olmaya) daha layıktırlar. Şüphesiz Allah hakkıyla iştir, hakkıyla bilendir."¹⁵ *وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدِ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ* "Daha sonra iman edip hicret eden ve sizinle birlikte cihad edenlere gelince, işte onlar da sizdendir. Allah'ın kitabınca, kan akrabaları birbirlerine diğer müminler ve muhâcirlerden daha yakındırlar. Ancak dostlarınıza bir iyilik yapmanız bunun dışındadır. Bunlar kitapta yazılmıştır."¹⁶ ayetleriyle muhacir ile ensar arasındaki kardeşlik tesisi ile ortaya çıkan vâris olma şekli kaldırılmış ve hısım olanların birbirine vâris olmaları gerektiği bildirilmiştir.¹⁷

Kur'an, Müslümanları ileride gelecek olan miras hükümlerine hazırlamak üzere ölenin anne, baba ve yakın akrabalarının mirastan hakkını korumak amacıyla önce onlara vasiyet edilmesini emretmiştir. Böylece *كُتِبَ عَلَيْكُمُ* *"Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir mal bırakacaksa anaya, babaya, yakınlarla uygun bir biçimde vasiyet etmek Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur."*¹⁸ *فَعَنْ* *"Her kim bunu işittikten ve kabullendikten sonra vasiyeti değiştirirse, günahı onu değiştirenlerdir. Şüphesiz Allah (her şeyi) iştir ve (her şeyi) bilir."*¹⁹ ayetleriyle cahiliye döneminde kendilerine hisse verilmeyen yakın akrabasının vasiyet yoluyla terekeden pay alması sağlanmıştır.²⁰ Yakın akrabasının mirastan hisse almasını sağlayan bu hükmünden sonra erkeklerin mirasta hisselerinin olduğu gibi kadınların ve çocukların da hisselerinin olduğunu bildiren *لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ* *"Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır; ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Gerek azından, gerek çoğundan belli bir hisse ayrılmıştır."*²¹ ayetiyle câhiliye dönemindeki savaşımayan kadın ve çocuklara miras verilmemesi gibi tatbikatı da ortadan kaldırarak miras-

¹⁴ Taberî, *Câmiu'l Beyân*, 14/82; Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 4/261-262.

¹⁵ el-Enfâl 8/75.

¹⁶ el-Ahzâb 33/6.

¹⁷ Taberî, *Câmiu'l Beyân*, 14/90; 20/209; Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 4/263; 5/223.

¹⁸ Bakara 2/180.

¹⁹ Bakara 2/181.

²⁰ Ebu'l-Fidâ İbn Kesir, *Tefsîru Kur'âni'l-Azîm*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419), 1/360; İsmail Bilgili, "Şeyhzade Ahmed Ziya Efendi'nin Hayatı ve Emali'l-vesâya Adlı Eseri" *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 12, (Ekim 2008), 312.

²¹ en-Nisâ 4/7.

çılık açısından erkekle kadını eşit kılmıştır.²² Ancak bu ayetlerde varislerin hisselerinin hangi oranda olacağı belirtilmemiştir. İslam miras hukukuna hazırlık ve geçiş niteliğindeki bu ayetlerden sonra hicretin üçüncü yılında inen ayetlerle vârislerin hisseleri ayrıntılı olarak belirlenmiştir.²³

1.1. Kitap

Meşruiyeti kitapla sabit olan miras hükümleri ve ister kadın olsun ister erkek olsun vârislerin hisseleri hicretin üçüncü yılında nâzil olan şu ayetlerle ayrıntılı ve kesin olarak belirlenmiştir.²⁴

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلَا يُوْهَىٰ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ آبَاؤُهُ فَلَهُمُ الثُّلُثُ إِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلَهُمُ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفَعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنْ اللَّهُ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا "Allah size, çocuklarınız hakkında erkeğe, iki kadın payı kadar (vermenizi) emreder. (Mirasçılar) ikiden fazla kadın iseler bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, anne babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da anne babası ona vâris olmuşlarsa annesinin hakkı üçte birdir. Ölenin kardeşleri varsa annesinin payı, vasiyetten veya borçtan sonra altıda birdir. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından konmuş paylardır; şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir."²⁵

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلِكُمُ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورِثُ كَالْأَلَةِ أَوْ امْرَأَةٌ وَهِيَ آخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ "Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra, eşlerinizin, çocukları yoksa, bıraktıklarının yarısı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa sizin de, yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığının dörtte biri onlarındır. Çocuğunuz varsa bıraktığının sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadının, annesi, babası ve çocukları bulunmadığı halde malı (diğer) mirasçılara kalırsa ve bir erkek yahut bir kız kardeşi varsa, vasiyetten ve borçtan sonra her birinin payı altıda birdir. Bundan fazla iseler üçte bire ortaklırlar. Kimse zarar görmesin; Allah'ın hükmü budur. Allah her şeyi bilendir, hilm sahibidir."²⁶

²² Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'an*, 2/366; Serahsî, *el-Mebsût*, 29/139; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 21; Arı, *İslam Miras Hukuku*, 22-23.

²³ Bilgili, "Şeyhzade Ahmed Ziya Efendi'nin Hayatı" 312.

²⁴ Bilgili, "Şeyhzade Ahmed Ziya Efendi'nin Hayatı", 312-313.

²⁵ en-Nisâ 4/11.

²⁶ en-Nisâ 4/12.

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنْ امْرُؤًا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهُ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا أُخُوَّةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ Senden fetva isterler. De ki: "Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur. Eğer (ölen) kız kardeşin çocuğu yoksa erkek kardeş de ona vâris olur. Kız kardeşler iki tane olursa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş varsa, erkeğin hakkı iki kadın payı kadardır. Yanılmayasınız diye Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi bilmektedir."²⁷

Bu ayetlerle miras hisseleri belirlendikten sonra تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ تَلَّكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ "Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse Allah onu, altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır, orada devamlı kalıcıdır; işte büyük kazanç budur."²⁸ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ "Kim de Allah'a ve peygamberine itaatsizlik eder ve sınırlarını aşarsa Allah onu, devamlı kalacağı bir ateşe sokar, onun için alçaltıcı bir azap vardır"²⁹ ayetleriyle de, miras hisselerinin dinin sınırları olduğu bunların değiştirilmemesi gerektiği, bu sınırlara itaat edenlerin mükafatı, varislerin rızası olmaksızın aykırı davrananların da cezalandırılacağı belirtilerek miras hususunda titiz davranılması öğütlenmektedir.

1.2. Sünnet

Sünnet ferâiz ile ilgili hükümlerin ve bilgilerin öğrenilip, öğretilmesini teşvik ettiği gibi mirasla ilgili ayetleri açıklanması ve tatbikatını da göstermiştir. Ayrıca âyette vâris oldukları bildirilmeyen dede ve ninenin hisseleri sünnetle bildirilmiştir. Sünnet, velâ yoluyla miras almayı ve vâris olmaya mani halleri açıkladığı gibi, bazı "hacb" hallerini, kız kardeşlerin kızlarla birlikte vâris olunca asabe olacaklarını ve kimlerin hangi sıra ve ne şekilde miras alacaklarını da yine sünnet açıklamış ve tesbit etmiştir.³⁰ Miras hü-

²⁷ en-Nisâ 4/176.

²⁸ en-Nisâ 4/13.

²⁹ en-Nisâ 4/14.

³⁰ Abdurrezzak es-San'ani, *el-Musannef*, (Beyrut: Mektebetü'l-İslami, 1403), 9/244; 10/249, 281, 285; İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef* (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409), 6/295; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (İstanbul: Çağrı Yayınevi, 1992), 1/28, 79, 292, 428; 2/290; 3/352; 4/102; 6/440; Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buhârî, *Câmiu's-Sahih* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), "Ferâiz", 4, 5, 7, 8, 11, 15, 21, 25; "Vasâyâ", 2, 3, 6; "Cenâiz", 36, 37; Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Müslim, *Sahihü Müslim*, (İstanbul: Çağrı Yayınevi, 1981), "Ferâiz", 2, 15; "İtk", 5; "Vasâyâ", 5; İbn Mâce, "Ferâiz", 1, 2, 3, 4, 6, 14; "Vasâyâ", 5, 6, 7; "Diyât", 7, 14; Ebû Dâvûd, "Ferâiz", 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 13; "Vasâyâ", 6; "Talak", 30; "Buyû", 9, 88; "Edeb", 121; "İcare", 44; Tirmizî, "Ferâiz", 2, 3, 4, 8, 9, 10, 12, 16, 17; "Vasâyâ", 1, 5, 6; "Buyû", 25, 33; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr b. Sinan b. Dinâr en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî*, (İstanbul: Çağrı Yayınevi, 1981), "Buyû", 76; "Zekat", 99; Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahman b. Fazl ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî* (İstanbul: Çağrı Yayınevi, 1981), "Ferâiz", 6,

kümleriyle ilgili hadis metinlerinin sayısının çok olması makalenin kapsamını aşacağı için buraya alınmamış ancak hükümlerle ilgili kısımlarda zikredilmiştir.

1.3. İcmâ

İslâm miras hukukunda ninenin mirasçılığının sünnetin hükmü, baba bulunmadığında dedenin baba makamında, oğul bulunmadığında da oğul oğlunun, oğul makamında olduğunun ayetlerin hükmü olduğu hususunda icma edilmiştir. Yine oğul kızının kız, baba bir erkek kardeşin anne baba bir erkek kardeş, baba bir kız kardeşin anne baba bir kız kardeş gibi kabul edilmesi gerektiği, annenin ölenin eşi ve babasıyla bulunduğu kalanın 1/3'ünü alacağı, vâris olmayanlara 1/3'e kadar vasiyet edilebileceği, nesep yönünden asabelik hususları icmâ ile sabit olmuş hükümlerdir.³¹

1.4. Kıyas

İslam miras hukukunda genelde kıyasa müracaat edilmediği ifade edilmiştir.³² Ancak sahabenin, dedenin kardeşleri mirastan engellemesi, denin babaya kıyas edilmesi, dedenin oğul oğluna kıyas edilmesi, mirasın red yoluyla taksimi, anne bir kardeşin anaya kıyas edilmesi, müşerreke ve hımarıye meseleleri, ninenin anaya kıyas edilmesi, baba bir amcaoğlu ve baba bir kardeş oğlunun mirasçılığı, oğul mirasın tamamını alması, iki kızın mirasın üçte ikisini alması, kelale, avliye ve zevil erham gibi miras meselelerinde, fıkıh mezhepleri arasında görüş farklılıkları olmakla birlikte içtihat ve kıyasla hükme varıldığı belirtilmiştir.³³

1.5. Sahabe içtihadı

Miras meselesinde annenin ölenin eş ve babasıyla birlikte vâris olması, dedenin ölenin annesi ve kardeşleriyle vâris olması, velâ ile zevil'erham'ın vâris olması gibi bazı miras hükümleri sahâbenin görüşüne dayandırılmıştır.³⁴

28, 29, 41, 53; Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr* (Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1994), 11/56; Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer ed-Dârekutnî, *Sünenü'd-Darekutnî* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2004), 4/98; Ebü Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nisâbüri el-Hâkim, *el-Müstedrek* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1990), 4/370, 373, 379; Ebu Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ* (Beyrut: Dâr'ul-Ma'rife, 1992), 1/242; 6/73, 212, 214-215.

³¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 27/142-143, 149; 29/165-166, 174, 180-182; Muhammed b. Muhammed b. Abdırreşid es-Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye* (İstanbul: Hanifiyye Kitapçılık, 1999), 40, 47; Abdullâh b. Mahmud el-Mevsilî, *el-İhtiyâr*, (İstanbul: Tereke Yayınları, 2015), 3/439.

³² İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 8/264; Serahsî, *el-Mebsût*, 29/138; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 6/267; Mevslî, *el-İhtiyâr*, 3/429; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 7; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/5; Kışkî, *el-Mirâsü'l-Mukâran*, 155.

³³ Bilgili, "İslam Miras Hukukunda Kıyasın Fonksiyonu ve Kıyas Uygulamaları", 229-254.

³⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/2-13, 147, 149, 175-176, 180; 30/44; , Ebü'l-Velid Muhammed b. Ah-

2. MİRASÇILAR VE PAYLARI

Miras bırakan kimsenin vefatıyla birlikte terekeye taalluk eden öncelikli hakların ödenmesinden sonra kalan miktar mirasçılara intikal eder. Mirasçılardan her birinin kendi mülkünde müstakillen tasarrufta bulunabilmesi için mirasın taksim edilmesi gerekmektedir. Vârisler; Ashâb-ı ferâiz, Asabe-i nesebiyye, Asabe-i sebebiyye, Red yoluyla miras alan ashâb-ı ferâiz, Zevî'l-erham, Mevle'l-muvâlât, Nesebi mûristen başkasına ikrar yoluyla nispet edilen hısımlar, Kendisine üçte birden fazla vasiyet edilen kimse ve Beytül-mal olarak dokuz gruba ayrılmakta ve bu sıraya göre miras taksimi yapılmaktadır.³⁵

2.1. Ashâb-ı Ferâiz

Hisse sahipleri anlamında olan ashâb-ı ferâiz, ferâiz ilminde hisseleri kitap, sünnet ve icma ile açıkça belirlenmiş kişilere denilmektedir.³⁶ Ashâb-ı ferâiz denilen vârisler on iki kişi olup miras alırlarken her hangi bir sıraya tabi değildirler. Bu vârisler şunlardır: 1. koca, 2. karı, 3. baba, 4. anne, 5. sahih dede³⁷, 6. kız, 7. oğlun...oğlunun kızı, 8. anne baba bir kız kardeş, 9. baba bir kız kardeş, 10. sahih nine³⁸, 11. anne bir erkek kardeş, 12. anne bir kız kardeşir.³⁹

2.1.1. Koca (Zevc)

“Koca”nın mirasta iki hali olup Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde bildirilmiştir:

“وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرِّبْعَ مِمَّا تَرَكَنَّ” “Eğer karılarınızın çocukları yoksa, bıraktıklarının yarısı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir.”⁴⁰

a) Koca, ölen karısının ister kendisinden, ister daha önceki kocasından

med b. Muhammed İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 4/124; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 7-9, 18-23, 35, 151; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 6/317; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3/433, 435, 465-466; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 163-165; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/12.

³⁵ Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 2; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3/432; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 7-11; Kişki, *el-Mirâsü'l-Mukâran*, 155-156; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslamiyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985), 5/239.

³⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/138; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 7.

³⁷ Sahih dede: Ölenle baba aracılığıyla bağlantı kuran, ölüyle arasına kadın girmeyen dededir. Babanın babası, babanın babasının babası gibi (Serahsî, *el-Mebsût*, 30/24; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/209.)

³⁸ Sahih nine: Ölenle asabe veya ashâb-ı ferâiz olan biri aracılığıyla bağlantı kuran ninedir. Babanın annesi, veya annenin annesi gibi. (Serahsî, *el-Mebsût*, 29/165.)

³⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/174; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 3-4; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 26-27; Ali Haydar Efendi, *Teshilü'l-Ferâiz*, (çev. Orhan Çeker. Konya: Tekin Kitabevi, 1984), 37; Muhammed Ebu Zehra, *Ahkâmü't-Terikât ve'l-Mevâris* (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabi, 1963), 105-106; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/242; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 127-128.

⁴⁰ en-Nisâ 4/12.

olsun oğlu, kızı veya ne kadar aşağıya inerse insan oğlunun oğlu veya oğlunun kızı bulunmadığı durumda 1/2 hisse alır.

b) Koca, ölen karısının ister kendisinden, ister daha önceki kocasından olsun çocukları veya oğlunun... oğlunun çocukları ile birlikte vâris olursa 1/4 hisse alır.

2.1.2. Karı (Zevce)

“Karı”nın mirasta iki hali olup Kur’ân-ı Kerim’de şu şekilde bildirilmiştir:

وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمْنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ “Eğer çocuğunuz yoksa sizin de, bıraktığınızın dörtte biri onlarıdır. Çocuğunuz varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarıdır.”⁴¹

a) Karı, ölen kocasının çocukları veya ila nihâye oğlunun... oğlunun çocukları bulunmadan vâris olursa 1/4 hisse alır.

b) Karı, ölen kocasının çocukları veya oğlunun... oğlunun çocuklarından biriyle birlikte vâris olursa 1/8 hisse alır.

2.1.3. Baba

Babanın mirası Kur’ân-ı Kerim’de şu şekilde bildirilmiştir:

وَلَا يُوْثِقُ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الشُّدُّ إِذَا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ “Ölenin çocuğu varsa, anne babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da anne babası ona vâris olmuşlarsa annesinin hakkı üçte birdir.”⁴²

Buna göre “baba”nın mirasta üç hali vardır.⁴³

a) Baba, ölenin oğlu veya oğlunun... oğlu ile birlikte vâris olursa, yalnızca 1/6 hisse alır. Buna “farz-ı mutlak” denir. “Ölenin çocuğu varsa, anne babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır.”⁴⁴

b) Baba, ölenin oğlu veya oğlunun... oğlu bulunmaksızın, ölenin kızı veya oğlunun... oğlunun kızı ile birlikte vâris olursa hem “ashab-ı feraiz” olarak 1/6 hisseyi, hem de “asabe” olarak kalanı alır. Buna “farz ve asabelikle birlikte alma” anlamında “farz maa’t-ta’sib” denir.

Bu âyet aynı zamanda çocuk olmaması durumunda babanın asabe olduğunu ifade etmektedir. Çünkü bir kızla beraber bulunursa baba belirli pay sahibidir. Belirli pay olarak baba altıda biri, kız yarısını alır. Sonra

⁴¹ en-Nisâ 4/12.

⁴² en-Nisâ 4/11.

⁴³ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/144; Secâvendî, *el-Ferâizü’s-Sirâciyye*, 5-6; Mevslî, *el-İhtiyâr*, 3/433; Cürçânî, *Şerhu’s-Sirâciyye*, 28-29; Ali Haydar, *Teshîlu’l-Ferâiz*, 41; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/242; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/446; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 132-133; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 88-89.

⁴⁴ en-Nisâ 4/11.

kalanı ise babanın asabe oluşuna delil olarak getirilen "Payları sahiplerine veriniz. Kalan, ölene en yakın erkeğindir."⁴⁵ rivayetine dayanılarak babanın olmaktadır.⁴⁶

c) Babanın üçüncü hali, ölenin çocukları veya oğlunun... oğlunun çocukları bulunmaksızın vâris olma halidir. Bu durumda baba "asabe" olur ve ashab-ı feraizden kalanı, ashab-ı feraizden kimse bulunmadığında da malın tamamını alır. Böyle miras almaya yalnız asabelikle mirasçı olma anlamında "ta'sib-i mahz" denir. Ayette şöyle buyrulmaktadır: "فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَتْهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ" "Eğer çocuğu yok da anne babası ona vâris olmuşlarsa annesinin hakkı üçte birdir."⁴⁷ Âyette annenin hissesi belirtilmiş babanın hissesi belirtilmemiştir. Bu, babanın terekenin kalanını alacağı anlamına gelmektedir. Zira "Payları sahiplerine veriniz. Kalan, ölene en yakın erkeğindir."⁴⁸ hadisi gereği baba, annenin hissesi verildikten sonra kalanı asabe olarak almaktadır.⁴⁹

2.1.4. Anne

Annenin mirası Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde bildirilmiştir:

وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَتْهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ
 "Ölenin çocuğu varsa, anne babasından her birinin mirastan altında bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da anne babası ona vâris olmuşlarsa annesinin hakkı üçte birdir. Ölenin kardeşleri varsa annesinin payı, altında birdir."⁵⁰

Buna göre "anne"nin mirasta üç hali vardır:⁵¹

a) Anne, ölenin çocukları veya oğlunun... oğlunun çocukları ile veya ister anne baba bir, isterse baba bir veya anne bir olsun iki ve daha fazla kardeşiyle birlikte vâris olursa 1/6 hisse alır. "Ölenin çocuğu varsa, anne babasından her birinin mirastan altında bir hissesi vardır. Ölenin kardeşleri varsa annesinin payı, altında birdir."⁵²

b) Anne, ölenin çocukları veya oğlunun... oğlunun çocuklarıyla veya iki ve daha fazla kardeşiyle birlikte bulunmayıp başka vârislerle bulunduğu 1/3 hisse alır. "Eğer çocuğu yok da anne babası ona vâris olmuşlarsa annesinin hakkı üçte birdir."⁵³

⁴⁵ Buhârî, "Ferâiz", 4; Müslim, "Ferâiz", 2; Tirmizî, "Ferâiz", 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/292.

⁴⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/144; Yazıcı, *İslam Miras Hukukunda Asabe Yoluyla Mirasçılık*, 116.

⁴⁷ en-Nisâ 4/11.

⁴⁸ Buhârî, "Ferâiz", 4; Müslim, "Ferâiz", 2; Tirmizî, "Ferâiz", 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/292.

⁴⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/144.

⁵⁰ en-Nisâ 4/11.

⁵¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/144; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 35; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 3/434; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 44-46; Ali Haydar, *Teshîlül-Ferâiz*, 55-56; Bilmen, *Hukukü İslamiyye*, 5/249; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/457; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 133-136; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 91-96.

⁵² en-Nisâ 4/11.

⁵³ en-Nisâ 4/11.

c) Anne, ölenin eşi ve babasıyla birlikte bulunduğu, eş (karı veya koca) hissesini aldıktan sonra kalanın 1/3'ünü alır.

Bu husus ayette doğrudan ifade edilmemiştir. Ancak *فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَةٌ* “Eğer çocuğu yok da anne babası ona vâris olmuşlarsa annesinin hakkı üçte birdir.”⁵⁴ ayeti anne ve babanın zevce ve kocadan herhangi biriyle mirasçı olduğunda da kalan malı erkeğe iki kadın hissesi düşecek şekilde paylaşacaklarına delalet ettiği belirtilmiştir. Böylece zevce veya koca hisselerini aldıktan sonra anne kalan malın 1/3'nü alır ve artan asabe olarak babaya kalır. Hz. Ömer böyle bir meselede anneye kalanın 1/3'nü vermiştir. Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Mes'ûd ve Sahâbenin çoğunluğu da Hz. Ömer'in bu uygulamasını uygun bulmuştur. Dört mezhep imamının ve fakihlerin çoğunluğunun görüşleri de böyledir. Sahabeden Hz. Ali ile Caferî ve Zâhirî mezhepleri annenin bu durumda 1/3 alacağını söylemişlerdir. Ancak bu meselede anneye 1/3 verilecek olsa babaya annenin aldığı hisseden daha az hisse düşmektedir. Böyle hareket edildiğinde miras alırken annenin, ölüye babadan daha yakın olduğu kabul edilmiş olacak ve erkekle kadının hisselerini düzenleyen naslara aykırılık teşkil edecektir. Hâlbuki *لِلذَّكَرِ مِثْلُ مِثْلٍ حَظٍّ* “erkek için iki kadın payı vardır.”⁵⁵ ayetinde olduğu gibi miras meselesinde aynı derecede yakın olan kadın ve erkekten, erkeğin kadından üstün tutulacağı kaidesi asıl kabul edilmektedir. Bu nedenle sahabe ve fakihlerin çoğunluğu bu meselede annenin hissesinin kalanın 1/3'ünü alacağını ifade etmişlerdir.⁵⁶ Bu meseleye de “Ömeriyyeteyn” adı verilmiştir.⁵⁷

2.1.5. Dede

Dedenin mirasçılığıyla ilgili doğrudan bir ayet bulunmamakla birlikte *وَلَا يُوْرِيهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُسُ* “Anne-babadan her birine, altıda bir düşer”⁵⁸ ayetinin buna delalet ettiği belirtilmiştir. Buna göre Arapçada baba olmadığı zaman dedeye mecazen baba denilmektedir. Nitekim Kur'an da *كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ* «Şeytan, ana-babanızı, cennetten çıkardığı gibi»⁵⁹ buyrulmuştur. Hz. Âdem insanın en üst derecede dedesi olduğu halde ayette baba olarak ifade edilmiştir. Aynı şekilde *وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ* «Babalarım İbrahim,

⁵⁴ en-Nisâ 4/11.

⁵⁵ en-Nisâ 4/11.

⁵⁶ Serahî, *el-Mebsût*, 29/147; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 35; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 44-46; Ali Haydar, *Teshilu'l-Ferâiz*, 55-56; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 135; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 93; Abdurrahman Yazıcı, “Fıkıhta Meşhur Bir Miras Meselesi Olarak Ömeriyyeteyn”, *OMÜİFD* 35 (2013), 226-236.

⁵⁷ Ömeriyyeteyn meselesinde detaylı bilgi bakınız, (Yazıcı, “Fıkıhta Meşhur Bir Miras Meselesi Olarak Ömeriyyeteyn”, *OMÜİFD* 35 (2013), 226-236.)

⁵⁸ en-Nisâ 4/11.

⁵⁹ el-A'râf 7/27.

*İshak ve Yakup'un dinine uydum.*⁶⁰ ayetinde Yusuf (a.s.) dedeleri olan İshak ve İbrahim (a.s.) baba şeklinde hitap etmektedir. Bu nedenle dede (babanın babası), babanın olmaması durumunda onun yerine geçmektedir. Çünkü mecaz yoluyla baba ismi ölüyle baba aracılığıyla bağlantı kuran dedeyi de içine almaktadır.⁶¹

Sünnetten delili ise, “Hz. Peygamber'e bir adam gelerek şöyle sordu: 'Oğlumun oğlu vefat etti. Ondan miras hakkım nedir?' Peygamber cevâben, 'Sana altıda bir hisse vardır.' buyurdu. Adam dönüp giderken çağırıldı ve “Sen asabe olduğun için sana altıda bir daha vardır” buyurdu. Yine adam dönüp giderken; “Sonuncu altıda bir verilen bahşış falan olmayıp oda senin hakkındır, onu da yiyebilirsin buyurdular.”⁶² Burada Hz. Peygamber'in dedeye öncelikle farz hisse verdiği, daha sonra altıda bir hisse daha verdiği görülmektedir. Bu meselenin dede ve kız çocuğunun bulunduğu bir mesele olduğunun nakledilmiş olması da dedenin burada baba gibi asabe olarak kız çocuğunun hissesini almasından sonra kalanı alacağını göstermektedir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in dede konusundaki uygulaması hakkında sahâbeyle istişarelerde bulunarak meseleyi netleştirdiği ifade edilmektedir. Böylece dedenin mirası yukarıdaki ayetlerin delaleti, Hz. Peygamber'in uygulamaları ve icma ile belirlendiği kabul edilmiştir.⁶³

Buna göre baba olmadığına baba yerine geçen “sahih dede”nin mirasta dört hali vardır:⁶⁴

- a) Dede, ölenin babası bulunmayıp, ölenin oğlu veya oğlunun... oğlu ile vâris olursa baba gibi “farz-ı mutlak” olarak 1/6 hisse alır.
- b) Dede, ölenin babası olmaksızın ölenin kızı veya oğlunun... oğlunun kızı ile birlikte vâris olursa, baba gibi hem 1/6 ve hem de asabe olarak kalanı alır.
- c) Dede, ölenin babası, oğlu veya oğlunun... oğlu veya kızı ve oğlunun... kızı dışında kalan kimselerle vâris olması halinde “asabe” olarak kalanı alır.
- d) Dede, ölenin babası ile birlikte vâris olursa miras alamayarak sakıt olur.

⁶⁰ Yûsuf 12/38.

⁶¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/180-182; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 138-139; Arı, *İslam Miras Hukuku*, 92.

⁶² Ebu Dâvûd, “Ferâiz”, 6; Tirmizî, “Ferâiz”, 9; Ahmed b. Hanbel, *Mûsned*, 4/428.

⁶³ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/180; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 138-139; Arı, *İslam Miras Hukuku*, 92; Abdurrahman Yazıcı, *Sahabe Dönemi Miras Hukuku Uygulaması* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 31-32.

⁶⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/180; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 7-9; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 3/433; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 29; Ali Haydar, *Teshîlu'l-Ferâiz*, 43; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/244; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/447; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 136-137; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 136-144.

2.1.6. Nine

Ninenin mirasçılığı ile ilgili sarıh ayet bulunmamakla birlikte Hz. Peygamber'in uygulaması, sahabe ve fakihlerin icmâ'i ile sabit olduğu kabul edilmiştir.⁶⁵ Ninenin mirasçılığına delil olarak nakledilen rivayetler şöyledir: Kabîsa b. Zueyb'den rivâyetle "Bir nine, annenin annesi veya babanın annesi Ebû Bekir'e gelerek "Oğlumun oğlu ve kızımın oğlu öldü, Kur'ân'da ölen torunumdan miras hakkım olduğu bana bildirildi" dedi. Ebû Bekir şöyle konuştu: Kur'ân'da senin hakkın olan bir pay göremiyorum. Rasûlullah'ın da sana bir pay verdiğini işitmedim. Bazı kimselerden bu konuyu soruşturacağım ve sana cevap vereceğim dedi. Sorduğu kimselerden Muğîre b. Şu'be: Rasûlullah'ın nineye altıda bir verdiğine şahidlik edince, senden başka bunu kim işitti diye sordu. Muğîre: Muhammed b. Mesleme dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir, nineye altıda bir hisse verilmesine karar verdi."⁶⁶

Annenin bulunmadığı durumda ninenin onun yerine geçerek terekeden altıda bir hisse almasıyla ilgili Berîde ve İbn Abbas'tan, Hz. Peygamber'in nineyle birlikte anneninin bulunmadığı durumda, nineye terekenin altıda birini verdiği de⁶⁷ nakledilmiştir. Ayrıca, Abdullah b. Mes'ûd, nineyi oğluyla birlikte bulunduğu durumda mirasçı kılması esnasında Hz. Peygamber'in de bu şekilde yaptığını⁶⁸ ifade etmiştir.⁶⁹

Hz. Peygamber'in birden fazla nineyi birlikte bulduklarında mirasçı kılmasıyla ilgili, Ubâde b. Sâmî'ten, iki ninenin bulunduğu durumda terekenin altıda birini onlara vererek aralarında eşit olarak pay ettiği⁷⁰ belirtilmektedir. Hz. Ömer'in halifeliği döneminde ölen bir babanın annesi gelip "oğlumun oğlunun mirasından bana ne verilecek" diye sorar. Hz. Ömer'de "Allah'ın kitabında senin için hiçbir şey bulamıyorum. Resûlullah'dan da senin hakkında hiçbir şey işitmedim. Senin Ebû Bekir'in pay verdiği nine-den başka bir nine olduğunu sanıyorum. Allah'ın kitabında seni göremiyorum. Fakat ben altıda birin ikiniz arasında ortak olduğu ve onun ikinizden tek başına bulunana ait olduğu kanısındayım."⁷¹ demiştir.

Buna göre "sahih nine"nin mirasta iki hali vardır:⁷²

a) Sahih nineler ister anne tarafından ister baba tarafından olsun, ister bir tane, ister birden fazla olsunlar, ölüye uzaklık itibariyle aynı derecede ise-

⁶⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/165.

⁶⁶ İbn Mâce, "Ferâiz", 3, 4; Ebû Dâvûd, "Ferâiz": 5; Tirmizî, "Ferâiz", 10; Dârimî, "Ferâiz", 6.

⁶⁷ Tirmizî, "Ferâiz", 12; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübra*, VI/226.

⁶⁸ Tirmizî, "Ferâiz", 12.

⁶⁹ Yazıcı, *Sahabe Dönemi Miras Uygulaması*, 32-33.

⁷⁰ Dârimî, "Ferâiz", 18; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/378; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübra*, VI/235-236.

⁷¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/167.

⁷² Serahsî, *el-Mebsût*, 29/165-166; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 40; Mevsli, *el-İhtiyâr*, 3/439; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 48-49; Ali Haydar, *Teshîlu'l-Ferâiz*, 57-58; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/252; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/459; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 161-163. Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 144-149.

ler 1/6 hisse alırlar. Birden fazla olduklarında da Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in uygulamalarıyla oluşan icma ile 1/6 hisse aralarında bölünmektedir.

b) Sahih ninenin ikinci hali sâkit olmaktır. Bütün nineler ölenin annesi ile birlikte vâris olurlarsa sâkit olurlar. Babanın anneleri ise baba ile sâkit olurlar. Çünkü ölü ile bağılıkları onun aracılığı ile dir. Bu görüş Hz. Osman, Hz. Ali ve Zeyd b. Sâbit'e aittir. Hz. Ömer, Abdullah b. Mes'ud ve Ebû Musa'l-Eş'arî'ye göre babanın annesi baba ile birlikte vâris olursa sâkit olmaz ve 1/3 hisse alır. Annenin annesi baba ile birlikte vâris olursa sâkit olmaz. Çünkü babanın, anneannenin ölüye bağılılığında vasıta olma durumu bulunmadığı gibi, vâris olma sebeplerinde de birlik yoktur.⁷³ Yine baba tarafından olan yani babanın babasının... babasının annesi gibi nineler sahih dede ile sâkit olurlar. Çünkü onun vasıtası ile ölüye ulaşmaktadırlar. Yalnız dereceleri ne kadar yukarıya çıkarsa çıksın babanın annesinin annesi... olan nineler sâkit olmazlar. Çünkü bunların ölü ile olan bağılıkları dede vasıtası ile değildir. Annenin anneleri babayla sâkit olmadıkları gibi dedeyle de sâkit olmazlar. Ayrıca nineler hangi cihetten olurlarsa olsunlar, aynı dereceden olmazlarsa, ölüye derecesi daha yakın olan, daha uzak olanı mirastan düşürür.

2.1.7. Kız

Kız çoğunun mirası Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde bildirilmiştir:

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ الْاُنثَيَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ
 وَأَحَدَةً فَلَهَا النِّصْفُ "Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki
 misli (miras vermenizi) emreder. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölünün
 bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur."⁷⁴

Buna göre "kız çocuk"un mirasta üç hali vardır;⁷⁵

a) Ölenin oğlu olmayıp diğer vârislerle bir kız vâris olursa 1/2 hisse alır. "Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur."⁷⁶

b) Ölenin oğlu olmayıp iki ve daha fazla kız diğerleriyle vâris olurlarsa, aralarında eşit bölünmek üzere, 2/3 hisse alırlar. Bu durumu düzenleyen "İkiden fazla iseler, ölenin bıraktığı malın üçte ikisi onlarındır."⁷⁷ ayetinde ikiden fazla iseler ibaresi bulunmaktadır. Ayette açık olarak "iki kız" ibaresi bulunmamaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in uygulamasında iki kız için de 2/3 hisse verildiği görüldüğünden kızların sayısı iki ve daha çok olduğunda

⁷³ Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 163.

⁷⁴ en-Nisâ 4/11.

⁷⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/139-142; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 16-17; Mevslî, *el-İhtiyâr*, 3/434; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 34-35; Ali Haydar, *Teshîlu'l-Ferâiz*, 47; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/255; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/449; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 146; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 97-102.

⁷⁶ en-Nisâ 4/11.

⁷⁷ en-Nisâ 4/11.

2/3 hisse almaları gerektiği netleşmiştir. Bu hadiste, "Sa'd b. er-Rabi' Bedir savaşında şehit düşüp geride iki kız ve bir karı bırakınca, erkek kardeşi onun malına sahiplendi. Bunun üzerine karısı Resûlullah'a gelip "Sa'd seninle beraber iken öldürüldü. Geride iki kız bıraktı. İki kızın amcası bunların mallarına el koydu. Halbuki kadınlarla (evlenme) mallarından dolayı arzu ediliyor" dedi. Bunun üzerine Resûlullah "Allah bu konuda hiçbir şey indirmedir." buyurdu. Sonra Resûlullah üzerinde vahiy belirtileri görüldü. Bu durum geçince Hz. Peygamber, "Durun, Sa'd'ın malı. Allahu Teâlâ bu konuda âyet indirdi. O bunu bana açıklarsa ben de onu size açıklarım." buyurdu. Ve onlara, "Erkeklerle bir pay vardır."⁷⁸ âyetini okudu. Sonra Allahu Teâlâ'nın "Allah size çocuklarınız hakkında erkeğe iki kız payı verilmesini emreder."⁷⁹ âyeti nazil oldu. "Resûlullah Sa'd'ın kardeşini çağırtdı ve ona, Sa'd'ın iki kızına üçte iki, karısına sekizde bir vermesini, kalanın da kendisine ait olmasını emretti."⁸⁰

c) Kız çocuk ölenin oğlu ile birlikte bulunduğu kız ve oğlan, asabe olarak kalan hisseyi ikili birli olarak oğlan iki, kız bir hisse almak suretiyle paylaşırlar. Zira ayette "Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder"⁸¹ buyrulmuştur.

2.1.8. Oğlun kızı

Ölenin kendi çocukları olmadığı zaman, oğul çocuklarının, ölenin kız çocuğu yerine geçeceği fakihler ittifak etmişlerdir. Çünkü *يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ* "Allah size çocuklarınız hakkında şöyle emreder."⁸² ayetindeki "Çocuklar" ismi mecaz yoluyla oğul çocuklarını da içine alacağına icmâ bulunmaktadır. Bir kelimeye hakikat anlamı yüklemek imkânsız olmadıkça mecazî anlama gidilmez. Bu bakımdan kız varken oğul kızı onun yerine geçemez. Fakat kız olmadığı takdirde oğul kızı, kız yerine geçer ve onun için sabit olan üç hal aynen oğul kızları için de sabit olur.⁸³

Oğlun kızının, ölenin kızıyla birlikte vâris olması ise hadisle sabit olmuştur. Bir rivayette Ebû Musa el-Eş'arî'ye bir kız, bir oğul kızı ve bir kız kardeş bulunan mesele sorulur. O da, kıza malın yarısını kalanını da kız kardeşe verir. Fakat bu durum İbn Mes'ûd'a ulaştınca o bunu doğru bulmayarak bu

⁷⁸ en-Nisâ 4/7.

⁷⁹ en-Nisâ 4/11.

⁸⁰ Ebû Dâvûd, "Ferâiz", 4; İbn Mâce, "Ferâiz", 2; Tirmizî, "Ferâiz", 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/352; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/370.

⁸¹ en-Nisâ 4/11.

⁸² en-Nisâ 4/11.

⁸³ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/141; Arı, *İslam Miras Hukuku*, 113.

meselede Resûlullah'ı “Kıza yarmı, oğlun kızına üçte ikiye tamamlamak için *altıda bir, kalan da kız kardeşindir.*”⁸⁴ söylerken işittim demiştir.⁸⁵

Kız bulunmadığında oğlun kızı, kız yerine geçtiğinden kız için sabit olan üç hal oğlun kızı için geçerli olduğu gibi İbn Mes'ud'un yukarıda naklettiği hadisten hareketle oğul kızı için bir üç hal daha ilave edilmiştir. Buna göre “oğlun kızı”nın veya oğlun... oğlunun kızı için mirasta altı hali bulunmaktadır.⁸⁶

a) Ölenin oğlu veya kızı bulunmayıp oğlunun veya oğlunun oğlunun bir tane kızı bulunursa 1/2 hisse alır.

b) Ölen bir kimsenin oğlu veya kızı bulunmayıp da iki veya daha fazla oğlunun... oğlunun kızı başkalarıyla vâris olurlarsa aralarında eşit taksim edilmek üzere 2/3 hisse alırlar.

c) Ölenin oğlunun... oğlunun kızları, oğlunun oğlunun... oğulları ile birlikte vâris olurlarsa asabe olurlar. Bu durumda kendilerine düşen miras aralarında ikili birli taksim edilir. Buna “müşterek asabelik” denir. Oğlun kızları kendi derecelerinde bulunan bir oğlun oğlu ile asabe oldukları gibi, hisse sahibi olmayan oğlun kızları kendi derecelerinden daha aşağıda bulunan oğlun oğulları ile de asabe olurlar.

d) Ölenin oğlu bulunmayıp da oğlunun... oğlunun bir veya daha fazla kızı, ölenin yalnız bir kızı ile birlikte vâris olursa 1/6 hisse alır. Bu hisse kızın aldığı 1/2 hisseyi 2/3'e tamamlamış olur.

e) Oğlun kızları ölenin iki veya daha fazla kızıyla birlikte buldukları zaman, terekeden bir şey alamayıp sâkıt olurlar. Çünkü bu durumda kızların hissesi olan 2/3 hisse derecelerinin yakınlığı sebebiyle ölenin kızlarına verilir. Oğlun kızlarına bir şey kalmaz.

f) Oğlun kızları, ölenin oğlu ile birlikte buldukları zaman sâkıt olurlar. Bu kızlar ister, bu oğlun kızları, ister daha önce ölen oğlun kızları olsun, aynıdır.

2.1.9. Anne-baba bir kardeş

Anne baba bir kız kardeşin mirası Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde bildirilmiştir:

بَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنْ أَمْرُؤُا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَكْدٌ وَكَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهُ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَكْدٌ فَإِنْ كَانَتَا أَنْثَتَيْنِ فَلَهُمَا الشُّلْثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ

⁸⁴ Buhârî, “Ferâiz”, 7; Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 4; Tirmizî, “Ferâiz”, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/428.

⁸⁵ Yazıcı, *Sahabe Dönemi Miras Uygulaması*, 35.

⁸⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/141-142; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 18-23; Mevslî, *el-İhtiyâr*, 3/435; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 35-36; Ali Haydar, *Teshîlu'l-Ferâiz*, 47-49; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/256; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/450; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 147-148; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 103-112.

“Senden fetva isterler. De ki: «Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölüyor de onun bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur. Eğer (ölen) kız kardeşin çocuğu yoksa erkek kardeş de ona vâris olur. Kız kardeşler iki tane olursa, bıraktığının üçte ikisi onlarıdır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş varsa, erkeğin hakkı iki kadın payı kadardır.”⁸⁷

Kız kardeşin hissesiyle ilgili İbn Mes'ûd'un rivayetine göre Hz. Peygamber kız, oğlun kızı ve kız kardeşten ibaret olan mirasçılardan hisseslerini “Kıza yarı, oğul kızına üçte ikiye tamamlamak için altıda bir, kalan da kız kardeşindir.”⁸⁸ şeklinde tespit etmiştir.

Buna göre “ana-baba bir kız kardeşler”in mirasta beş hali vardır:⁸⁹

a) Ölenin çocukları, oğlunun çocukları, baba ve dedesi olmaksızın bir tane anne baba bir kız kardeşi vâris olursa 1/2 hisse alır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Bir kız kardeşi bulunduğu halde ölürse, bıraktığı malın yarısı o kız kardeşinindir.”⁹⁰

b) Ölenin çocukları, oğlunun çocukları, baba ve dedesi olmaksızın iki veya daha fazla anne baba bir kız kardeşler vâris olurlarsa aralarında eşit olarak taksim edilmek üzere 2/3 hisse alırlar. “İki kız kardeş ölenin bıraktığı malın üçte ikisini alırlar”⁹¹

c) Ölenin çocukları, oğlunun çocukları, baba ve dedesi olmaksızın anne baba bir kız kardeşler, anne baba bir erkek kardeşlerle birlikte vâris olurlarsa asabe olarak kalan malı veya malın tamamını alırlar ve bu, aralarında ikili birli taksim edilir. “Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş varsa, erkeğin hakkı iki kadın payı kadardır.”⁹²

d) Ölenin anne baba bir kız kardeşi, ölenin kızı veya oğlunun... oğlunun kızı ile birlikte vâris olursa sırf asabe olarak kalanı alır. Bu durum İbn Mes'ûd'un rivayet ettiği “Kıza yarı, oğul kızına üçte ikiye tamamlamak için altıda bir, kalan da kız kardeşindir.”⁹³ hadisi ile sabit olmuştur.

e) Ölenin anne baba bir kız kardeşleri, ölenin oğlu veya oğlunun... oğlu ile veya babası ile vâris olursa sâkit olur. “Senden fetva isterler. De ki: “Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle

⁸⁷ en-Nisâ 4/176.

⁸⁸ Buhâri, “Ferâiz”, 7; Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 4; Tirmizî, “Ferâiz”, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/428.

⁸⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/154; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 24-27; Mevslî, *el-İhtiyâr*, 3/440; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 40-42; Ali Haydar, *Teshîlu'l-Ferâiz*, 44-45; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/263; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/452-453; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 155-156; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 113-122.

⁹⁰ en-Nisâ 4/176.

⁹¹ en-Nisâ 4/176.

⁹² en-Nisâ 4/176.

⁹³ Buhâri, “Ferâiz”, 7; Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 4; Tirmizî, “Ferâiz”, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/428.

açıklıyor.”⁹⁴ ayeti kardeşlerin mirasçı olabilmesi için mûrisin babası veya evladının olmamasını şart koşmaktadır.

2.1.10. Baba bir kız kardeş

Anne baba bir kız kardeşin mirasçı olma delilleri, aynı zamanda baba bir kız kardeşin mirasçılığına da işaret ettiği kabul edilmektedir.⁹⁵

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنْ أَمْرٌ هَلْكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتْ أَنْثَىٰ فَلَهَا النِّصْفُ فَلَهُمَا الثَّلَاثَانُ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثَىٰ
 “Senden fetvâ isterler. De ki: «Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur. Eğer (ölen) kız kardeşin çocuğu yoksa erkek kardeş de ona vâris olur. Kız kardeşler iki tane olursa, bıraktığının üçte ikisi onlarıdır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş varsa, erkeğin hakkı iki kadın payı kadardır.”⁹⁶

Anne baba bir kardeşler bulunmadığında baba bir kardeşlerin anne baba bir kardeşlerin yerine geçerek miras alırlar. Bu hususta baba bir kardeşlerin mirası, oğul çocuklarının mirası gibidir.⁹⁷

Buna göre “baba bir kız kardeşler”in mirasta yedi hali vardır:⁹⁸

a) Ölenin çocukları, oğlunun çocukları, baba, dede ve anne baba bir erkek ve kız kardeşleri bulunmayıp yalnız bir tane baba bir kız kardeşi bulunursa 1/2 hisse alır. “Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur.”⁹⁹

b) Ölenin iki veya daha fazla baba bir kız kardeşi, ölenin çocukları, oğlunun çocukları, baba, dede ve anne baba bir erkek ve kız kardeşlerin dışında bir vârisle bulunursa aralarında eşit taksim edilmek üzere 2/3 hisse alırlar. “Eğer kız kardeşler iki tane olursa, bıraktığının üçte ikisi onlarıdır.”¹⁰⁰

c) Ölen kimsenin baba bir kız kardeşleri, ölenin çocukları, oğlunun çocukları, baba, dede ve anne baba bir erkek kardeşi olmaksızın yalnızca bir tane anne baba bir kız kardeşi ile vâris olurlarsa aralarında eşit olarak pay etmek üzere 1/6 hisse alırlar. Bu meselede baba bir kız kardeşin durumu, kız evlat ile birlikte olan oğlun... kızının durumuna kıyas edilmiş¹⁰¹ ve

⁹⁴ en-Nisâ 4/176.

⁹⁵ Cürcânî, Şerhu's-Sirâciyye, 42-43.

⁹⁶ en-Nisâ 4/176.

⁹⁷ Serahsî, el-Mebsût, 29/156.

⁹⁸ Serahsî, el-Mebsût, 29/157-158; Secâvendî, el-Ferâizü's-Sirâciyye, 7-9; Mevsilî, el-İhtiyâr, 3/441; Cürcânî, Şerhu's-Sirâciyye, 42-44; Ali Haydar, Teshîlu'l-Ferâiz, 53-55; Bilmen, Hukukı İslâmiyye, 5/265; Karaman, Mukayeseli İslâm Hukuku, 1/454; Uzunpostalcı, İslâm Hukuku II, 156-157. Aktan, İslâm Miras Hukuku, 122-129.

⁹⁹ en-Nisâ 4/176.

¹⁰⁰ en-Nisâ 4/176.

¹⁰¹ Cürcânî, Şerhu's-Sirâciyye, 43.

“Kıza yarı, oğul kızına üçte ikiye tamamlamak için altıda bir, kalan da kız kardeşindir.”¹⁰² hadisinin hükmü buraya da uygulanmıştır.

d) Ölenin çocukları veya oğlunun çocukları, babası, dedesi, anne baba bir erkek kardeşi bulunmadan baba bir kız kardeşi baba bir erkek kardeşi ile vâris olursa asabe olarak kalanı veya malın tamamını alırlar ve bu miras aralarında ikili birli taksim edilir. “Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş varsa, erkeğin hakkı iki kadın payı kadardır.”¹⁰³

e) Ölenin baba bir kız kardeşleri ölenin kızı veya oğlunun... oğlunun kızı ile birlikte vâris olurlar ve ölenin oğlu, babası, dedesi, anne baba bir erkek ve kız kardeşleri bulunmazsa, asabe olarak kalanı alırlar. Baba bir kardeşlerin bu durumu anne baba bir kız kardeşlere kıyas edilmiş¹⁰⁴ ve “Kıza yarı, oğul kızına üçte ikiye tamamlamak için altıda bir, kalan da kız kardeşindir.”¹⁰⁵ hadisinin hükmü uygulanmıştır.

f) Ölenin baba bir kız kardeşleri, çocukları, oğlun çocukları, babası, dedesi, anne baba bir erkek kardeşleri bulunmaksızın birden fazla anne baba bir kız kardeşleriyle vâris olurlarsa, kız hissesi olan 2/3'ü bu anne baba bir kız kardeşler alacaklarından ve dolayısı ile kız hissesi kalmayacağından, bir şey alamazlar.

g) Baba bir kız kardeşler, ölenin oğlu, oğlunun... oğlu, babası, dedesi veya anne baba bir erkek kardeşle birlikte vâris olurlarsa sâkit olur ve mirastan bir şey alamazlar.

2.1.11. Anne bir kardeşler (Anne bir erkek ve kız kardeş)

Anne kardeşlerin mirası Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde bildirilmiştir:

وَأَنَّ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةً وَلَهُ أُخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثَّلَاثِ “Eğer bir erkek veya kadının, annesi, babası ve çocukları bulunmadığı halde malı (diğer) mirasçılara kalırsa ve bir erkek yahut bir kız kardeşi varsa, her birinin payı altıda birdir. Bundan fazla iseler üçte bire ortaklırlar.”¹⁰⁶Bu ayette söz edilen kardeşlerin anne bir kardeşler olduğunda icmâ olduğu nakledilmektedir.¹⁰⁷

Buna göre “anne bir kardeşler”in mirasta uç hali vardır.¹⁰⁸

¹⁰² Buhâri, “Ferâiz”, 7; Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 4; Tirmizî, “Ferâiz”, 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/428.

¹⁰³ en-Nisâ 4/176.

¹⁰⁴ Cürcânî, Şerhu's-Sirâciyye, 43.

¹⁰⁵ Buhâri, “Ferâiz”, 7; Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 4; Tirmizî, “Ferâiz”, 4; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/428.

¹⁰⁶ en-Nisâ 4/12.

¹⁰⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/154; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 2/315; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/4.

¹⁰⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/154-155; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 35; Mevsli, *el-İhtiyâr*, 3/441; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 44-45; Ali Haydar, *Teshîlu'l-Ferâiz*, 44-45; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/247; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/447; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 164-165. Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 130-135.

a) Ölenin baba ve dedesi ile çocukları ve oğlunun çocukları bulunmadığında, yalnız bir anne bir erkek veya kız kardeşi bulunursa 1/6 hisse alır. “Eğer bir erkek veya kadının, annesi, babası ve çocukları bulunmadığı halde malı (diğer) mirasçılara kalırsa ve bir erkek yahut bir kız kardeşi varsa, her birinin payı altıda birdir.”¹⁰⁹

b) Ölenin babası ile dedesi ve çocukları ile oğlunun çocukları bulunmayıp birden fazla anne bir kardeş vâris olursa, aralarında eşit olarak bölüşmek üzere 1/3 hisse alırlar. “Eğer birden fazla kardeş olursa, o zaman üçte bir paya eşit olarak ortaklırlar.”¹¹⁰

c) Anne bir erkek veya kız kardeşler, ölenin çocukları veya oğlunun çocukları ile veya babası, dedesi ile birlikte vâris olarak bulunurlarsa, mirastan bir şey alamayarak sâkit olurlar.

2.2. Nesepe Yönünden Asabe Olan Hısımlar (Asabe-i Nesebiyye)

Asabe kelime olarak, yardım ve himaye anlamlarına gelmektedir. Li-teratürde bir veya birden fazla kadına da “asabe” dendiği görülür. Ferâiz ıstılahında ise “asabe”, ashâb-ı ferâizle birlikte vâris oldukları zaman, onlardan kalanı, onlar bulunmadığında da bütün terekeyi alan vârislerdir. Asabelik vasfını taşıyan mirasçı tek olduğunda mirasın tamamını alabilmektedir. Ancak ashâbü'l-ferâiz adı verilen mirasçılar mirasın tamamını alamamaktadır. Asabenin mirasçı olmasına Nisâ suresinin 11'inci فَان لَمْ يَكُنْ اُمَّةٌ وَوَرِثَةُ اَبَوَاهُ فَلِاُمِّهِ التُّلُثُ “Eğer çocuğu yok da anne babası ona vâris olmuşlarsa annesinin hakkı üçte birdir.”¹¹¹ ayetinde ölenin çocuğu olmadığı takdirde annenin üçte bir hisse alacağı belirtildiği halde babanın ne alacağı belirtilmemiş olması babanın asabe olacağını ifade ettiği belirtilmiştir. Yine Nisâ suresinin 176'ıncı وَهُوَ يَرِثُهَا اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ “Eğer (ölen) kız kardeşin çocuğu yoksa erkek kardeş terekenin tamamına mirasçı olur.”¹¹² ayetinde de ölen kız kardeşin çocuğunun olmaması durumunda erkek kardeşin terekenin tamamına mirasçı olmasını asabe yoluyla mirasçı olacağı şeklinde kabul edilmiştir.¹¹³ Ancak erkeğin terekenin tamamını alması asabe olması nedeniyle olmayıp yalnız olması sebebiyle hissesinin tam olmasından kaynaklandığı da nakledilmektedir.¹¹⁴

Asabe İslâm'dan önce, “baba tarafından gelen erkek akraba ve erkek ço-

¹⁰⁹ en-Nisâ 4/12.

¹¹⁰ en-Nisâ 4/12.

¹¹¹ en-Nisâ 4/11.

¹¹² en-Nisâ 4/176.

¹¹³ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/174; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 47; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 70-71; Ebu Zehra, *Ahkâmü't-Terikât ve'l-Mevâris*, 157-159; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/208; Hayreddin Karaman, “Asabe”, *TDV İslam Ansiklopedisi*. (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/452; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 166-167; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 155.

¹¹⁴ Yazıcı, *İslam Miras Hukukunda Asabe Yoluyla Mirasçılık*, 117.

cuklar” anlamında kullanılmıştır. Kur’ân-ı Kerim’de asabe sınıfına giren mirasçılara ait hükümler olmakla birlikte âyetlerde doğrudan asebe ve asebe olmayan ayrımı yapılmamıştır.¹¹⁵ Ancak bu mirasçıları ifade etmek üzere asabe kelimesi kullanılmayıp baba, çocuk, kardeş gibi ifadeler kullanılmıştır. “*Ben mü’minlere kendi öz nefislerinden daha yakınımıdır. Her kim ölür de arkasında bir mal bırakırsa, onun malı asabesine âiddir. Her kim de arkasında borç ve evlâd ağırlığı yâhud kendi ihtiyaçlarını göremeyen âciz kimseler bırakırsa, ben onun velisiyim, ben o kimse için çağrılırum.*”¹¹⁶ rivayetindeki gibi hadislerde geçen “asabe” kelimeleri ıstılahî manada kullanılmayıp diyet ve miras alan akrabalar için kullanılmıştır.¹¹⁷

Bu hususta Rasûlüllah’ın “*Hisseleri sahiplerine veriniz, kalan en yakın lâıyk erkeğindir.*”¹¹⁸ buyruğu ile Hz. Peygamber’in, Bedirde şehit düşen Sa’d b. Rabi’nin mirasının 2/3’nü iki kızına, 1/8’ni karısına kalanı da erkek kardeşine vermesi¹¹⁹ hadisleri erkeklerin asabe olarak mirasçı olacağı şeklinde yorumlanmıştır.¹²⁰ Yalnız bu rivayetlerin asabeliğe delil olamayacağı ve Kur’ân’daki miras hükümlerine uygun olarak anlaşılması gerektiği şeklinde görüşler de bulunmaktadır.¹²¹

2.2.1. Kendi kendine asabe (Asabe bi-nefsihî)

Asabe bi-nefsihî, ölü ile kendisi arasında kadın bulunmayan erkeklerdir. Bunlar ölüye doğrudan doğruya bağlı olabildikleri gibi diğer bir erkek vasıtasıyla da bağlı olabilirler. Ölenin babası ve oğlu doğrudan, babasının babası ve oğlunun oğlu da diğer bir erkek vasıtasıyla bağlı olan “asabe bi-nefsihî”dir.¹²²

2.2.1.1. Mûrsin cüz’ü ve fûrûu

Mûrsin oğlu, oğlunun oğlu, oğlunun oğlunun... oğlu, birinci sınıf asabe bi-nefsihidir. İlgili âyetlerden anlaşılan erkek çocuklarla ilgili haller şöyledir:

-Ölünün oğlunun kendi kız kardeşiyle birlikte bulunduğu durumdur.

¹¹⁵ Yazıcı, *İslam Miras Hukukunda Asabe Yoluyla Mirasçılık*, 117.

¹¹⁶ Buhârî, “Ferâiz”, 15; Müslim, “Ferâiz”, 15; Dârimî, “Ferâiz”, 28.

¹¹⁷ Karaman, “Asabe”, *DİA*, 3/452.

¹¹⁸ Buhârî, “Ferâiz”, 7; Müslim, “Ferâiz”, 2; Tirmizî, “Ferâiz”, 8.

¹¹⁹ Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 4; İbn Mâce, “Ferâiz”, 2; Tirmizî, “Ferâiz”, 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/352; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/370.

¹²⁰ Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 153; Yazıcı, *İslam Miras Hukukunda Asabe Yoluyla Mirasçılık*, 120.

¹²¹ Yazıcı, *İslam Miras Hukukunda Asabe Yoluyla Mirasçılık*, 135.

¹²² Serahsî, *el-Mebsût*, 29/174; Secâvendî, *el-Ferâizü’s-Sirâciyye*, 47; Cürçânî, *Şerhu’s-Sirâciyye*, 70-71; Ebu Zehra, *Ahkâmü’t-Terikât ve’l-Mevâris*, 157-159; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/271; Karaman, “Asabe”, *DİA*, 3/452; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 166-167; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 155; Arı, *İslam Miras Hukuku*, 148-150.

Bu durumda terekeyi aralarında ikili birli paylaşır. Bununla ilgili ayette şöyle buyrulur:

«يُوصِيكُمُ اللَّهُ فَيَا أَوْلَادِكُمْ لِلَّذِيكَرَ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ» *Allâh size, çocuklarımız hakkında, erkeğe kızın hissesinin iki katını tavsiye eder.*¹²³

-Mûrisin oğlunun, anne, baba, karı ve kocayla bulunduğu haldir. Bu hususa ilgili âyetlerde şöyle işaret edilmiştir:

«وَلَا يُوْثِيهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَكَلٌّ» *Eğer ölünün çocuğu varsa, anne babadan her birine terekeden altıda bir hisse vardır.*¹²⁴

«فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَكَلٌّ فَلِكُلِّ رُبْعٍ مِّمَّا تَرَكَنَّ» *Eğer karılarınızın çocuğu varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir.*¹²⁵

«فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَكَلٌّ فَلَهُنَّ الثُّمْنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ» *Eğer sizin çocuklarınız varsa, bıraktıklarınızdan karılarınızın hissesi sekizde birdir.*¹²⁶

Âyetlerde görüldüğü gibi, mûrisin oğlunun miras hissesi belli değildir. Ancak kendisiyle birlikte bulunanların mirastan alacakları hisse bellidir. Bu durumda onun, ashâb-ı ferâizin hisselerini almasından sonra kalanı alacağı anlaşılmaktadır.¹²⁷

2.2.1.2. Mûrisin aslı ve usûlü

Mûrisin babası, babasının babası, babasının... babası ikinci sınıf asabe binihihidir. Babanın âyette asabe olmasıyla ilgili haller şöyle belirtilmiştir:

-Babanın, anneye birlikte bulunduğu çocuklarının bulunmadığı haldir. Bu durumda baba, annenin terekeden farz hissesini almasından sonra kalanı alır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

«فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَكَلٌّ وَوَرِثَةٌ أَبَوَاهُ فَلِأُمَّهِ الثُّلُثُ» *Eğer ölünün çocuğu yoksa ve anne baba mirasçı olursa annenin terekeden hissesi üçte birdir.*¹²⁸ Burada anne olmasaydı başka vâris olmadığından baba terikenin tamamını alacaktı.

-Mûrisin usûlünün (baba ve dede), yalnız bir kız çocukla bulunduğu durumda onun terekeden altıda birini almasından sonra kalanı aldığı haldir. İlgili âyetler şöyledir:

«وَلَا يُوْثِيهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَكَلٌّ» *Ölenin çocuğu varsa, anne babasından her birinin terekeden altıda bir hissesi vardır.*¹²⁹

«يُوصِيكُمُ اللَّهُ فَيَا أَوْلَادِكُمْ لِلَّذِيكَرَ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ» *Allah çocuklarımızla ilgili, erkeğe kız çocuğunun iki katının*

¹²³ en-Nisâ 4/11.

¹²⁴ en-Nisâ 4/11.

¹²⁵ en-Nisâ 4/12.

¹²⁶ en-Nisâ 4/12.

¹²⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/174.

¹²⁸ en-Nisâ 4/11.

¹²⁹ en-Nisâ 4/11.

verilmesini tavsiye eder. Kız çocuklar ikiden fazla iseler, terekenin üçte ikisi onlarındır, bir tane ise terekenin yarısı onundur."¹³⁰

Âyette görüldüğü gibi, kız çocuk bir taneyse terekenin yarısını, birden fazla iseler üçte ikisini alırlar. Bu durumda geride kalanı asabe olarak mûrisin usûlden mirasçılarının alacağı anlaşılır. Babayla dedenin bu şekilde asabe olarak mirasçı olmasına yukarıdaki âyetlerin yanında Hz. Peygamber'den nakledilen "*Hisseleri sahiplerine veriniz, kalan ise en yakın/en lâyük erkeğindir.*"¹³¹ hadisi de delil olarak görülmektedir.¹³²

2.2.1.3. Mûrisin babasının cüz'ü ve fûrûu

Mûrisin baba bir ve anne baba bir erkek kardeşleri ve bunların oğulları, oğullarının oğulları üçüncü sınıf asabe bi-nefsihidir. Kardeşlerin asabe yoluyla mirasçı olmalarıyla ilgili haller şunlardır:

-Ölenin çocukları bulunmadığı durumda erkek kardeşin mirasçı olarak terekenin tamamını alması hâlidir. Bu hâle ilgili âyette şöyle işaret edilmiştir: «وَهُوَ يَرُثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَكَدٌ» *«Eğer onun (kız kardeşin) çocuğu yoksa ona erkek kardeş mirasçı olur.»*¹³³

-Anne baba bir ve baba bir erkek kardeşlerin kız kardeşlerle birlikte buldukları haldir. Bu durumda kız kardeşlerini asabe yaparak terekeyi aralarında ikili birli paylaşır. Bu halle ilgili olarak «وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً» *«Eğer kardeşler kızlı ve erkekli olarak bulunurlarsa, erkek kardeşin hissesi iki kız kardeşin hissesi kadardır.»*¹³⁴ Âyetinde anne baba bir ve baba bir kız kardeşlerin tererekeden belirli hisse alamayıp, erkek çocuk gibi terekeyi kardeşleriyle ikili birli paylaşması onların asabeliğine delil olarak kabul edilmiştir.

2.2.1.4. Dedenin cüz'ü ve fûrûu

Mûrisin anne baba bir ve baba bir amcaları ve bunların oğulları, oğullarının oğulları dördüncü sınıf asabe bi-nefsihidir. Mûrisin dedesinin fûrû'unun asabe olarak mirasçılığıyla ilgili bir âyet bulunmamaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in "Bedirde şehit düşen Sa'd b. Rabî'nin mirasını paylaşırken Sa'd'ın kardeşini çağırarak "*Sa'd'ın iki kızına üçte iki, karısına sekizde bir vermesini, kalanın da kendisine ait olmasını emretti.*"¹³⁵ şeklindeki uygulaması ve Hz. Peygamber'in, anne baba bir amcanın, anne bir amca-

¹³⁰ en-Nisâ 4/11.

¹³¹ Buhârî, "Ferâiz", 8; Müslim, "Ferâiz", 2; Tirmizî, "Ferâiz", 8.

¹³² Serahşî, *el-Mebsût*, 29/174.

¹³³ en-Nisâ 4/176.

¹³⁴ en-Nisâ 4/176.

¹³⁵ Ebû Dâvûd, "Ferâiz", 4; İbn Mâce, "Ferâiz", 2; Tirmizî, "Ferâiz", 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/352; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/370.

dan, baba bir amcanın anne baba bir amcanın oğlundan, anne baba bir amcanın oğlundan baba bir amcanın oğlundan daha öncelikli olduğuna hüküm verdiği¹³⁶ yönündeki bazı rivayetler ile "Hisseleri sahiplerine veriniz, kalan ise en yakın/en lâıyk erkeğindir."¹³⁷ hadisi amca ve amca oğullarının asabe olduğunun delili kabul edilmektedir.¹³⁸ Bu rivâyetlerden Hz. Peygamber'in, ashâb-ı ferâizden arta kalan terekeyi, kendisinden daha yakın asabe bi-nefsihî mirasçı bulunmadığında, amcalara, onların da olmadığı durumda amca çocuklarına verdiği anlaşılmaktadır.

2.2.2. Erkeklerle asabe olan kadın (Asabe bi-gayrîhi)

Asabe bi-gayrihi, bir tane olduklarında belirli hisseleri 1/2 ve birden fazla olduklarında 2/3 olup da erkek kardeşleriyle beraber bulunan kadınlardır.¹³⁹

2.2.2.1. Mûrisin kızları ve oğlundan kızları

Mûrisin kızlarının asabe olarak mirasçılıkları âyette şöyle belirtilmiştir: *يُوصِيكُمُ اللَّهُ فَيَا أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَّيْنَ* «Allâh size, çocuklarımız hakkında, erkeğe kadının hissésinin iki katını tavsiye eder.»¹⁴⁰ Âyette görüldüğü gibi, mûrisin kız çocuğu kendisini asabe yapan erkek kardeşle birlikte bulunduğu ashâb-ı ferâizden birisi varsa onun terekeden hisselerini almasından sonra kalanı aralarında ikili birli olarak paylaşırlar. Kız çocuğun bu şekilde asabe olarak mirasçı olmasına asabe bi-gayrihi mirasçılık denir.¹⁴¹ Ayetteki "Çocuklar" ismi mecaz yoluyla oğul çocuklarını da içine alacağına icmâ bulunduğundan kız olmadığı takdirde oğul kızı, kız yerine geçer ve onun için sabit olan hal aynen oğul kızları için de sabit olur.¹⁴²

2.2.2.2. Mûrisin anne-baba veya baba bir kız kardeşleri

Murisin anne baba bir ve baba bir kız kardeşlerinin asaba olarak mirasçı olmaları âyette şöyle belirtilmiştir: *وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَّيْنَ* «Ve kardeşler erkekli ve kızlı olarak karışık bulunurlarsa, erkeğe iki kız hissəsi kadar verilir.»¹⁴³ Buna göre anne baba bir veya baba bir kız kardeşlerin er-

¹³⁶ Abdurrezzak, *el-Musannef*, 10/247.

¹³⁷ Buhârî, "Ferâiz", 8; Müslim, "Ferâiz", 2; Tirmizî, "Ferâiz", 8.

¹³⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/178.

¹³⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/174-175; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 47; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 70-71; Ebu Zehra, *Ahkâmü't-Terikât ve'l-Mevâris*, 157-159; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/274; Üzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 166-167; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 155; Arı, *İslam Miras Hukuku*, 155-159.

¹⁴⁰ en-Nisâ 4/11.

¹⁴¹ Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/274; Yazıcı, *İslam Miras Hukukunda Asabe Yoluyla Mirasçılık*, 20.

¹⁴² Serahsî, *el-Mebsût*, 29/141; Arı, *İslam Miras Hukuku*, 113.

¹⁴³ en-Nisâ 4/176.

kek kardeşlerle birlikte mirasçı olduklarında asabe olarak terekeden kalanı erkek kardeşe birlikte ikili birli paylaşmaktadırlar.¹⁴⁴

2.2.3. Bir kadınla asabe olan kız kardeş (Asabe maa-gayrihi)

Miras bırakanın anne baba bir veya baba bir kız kardeşlerinin, kız çocuklarla veya onlar bulunmadığında aşağı doğru oğlun kızlarıyla birlikte bulduklarında terekenin kalanını almaları asabe maa-gayrihi mirasçılık olarak tanımlanmaktadır.¹⁴⁵ Bu vasıf yalnızca kız kardeşlere aittir. Kızlar ve varsa diğer mirasçılar hisselerini aldıktan sonra geri kalanı bu kızkardeşler alır. Eğer birden fazla iseler kalanı aralarında eşit olarak taksim ederler.¹⁴⁶

Asabe maa-gayrihi Hz. Peygamber'den nakledilen şu rivayetlere dayanırılmıştır. İbn Mes'ûd'un, "Hz. Peygamber kız, oğlun kızı ve kız kardeşten ibaret olan mirasçıların hisselerini "Kıza yarı, oğul kızına üçte ikiye tamamlamak için altıda bir, kalan da kız kardeşindir." şeklinde tespit etmiştir."¹⁴⁷ rivayeti ile Esved b. Yezid'in "Muâz ibn Cebel Yemen'de görevli iken kendisine bir kız ile bir kız kardeşini geride bırakarak vefat etmiş bir adamın mirası sorduk Muâz, terikesinin yarısını kıza, yarısını da kız kardeşe verdi."¹⁴⁸ rivayeti ve Rasûlüllah'ın "Kız kardeşleri, kızlarla birlikte asabe yapınız."¹⁴⁹ buyruğundan kız kardeşlerin asabe maa-gayrihi olarak mirasçı oldukları sonucu çıkarılmaktadır.¹⁵⁰

2.3. Sebep Yönünden Asabe ve Mirasçılığı (Asabe-i sebebiyye)

Asabe-i sebebiyye ölene kan bağıyla akraba olmayan ancak azad etme sebebiyle asabe olanlardır. Ölenin nesep yoluyla asabeleri bulunmadığı takdirde asabe olarak kalanı alabileceklerinden üçüncü sırada yer alabilmişlerdir.¹⁵¹ Köle azad etmeden doğan velâ (velâü'l-itâka) sünnetle sabit olmuş bir haktır. Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber: "Velâ, tıpkı neseb yakınlığı gibi bir yakınlıktır."¹⁵² buyurmuş başka bir rivayette de "Velâ hakkının azad eden kimseye ait olduğunu beyan

¹⁴⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/154, 174; Yazıcı, *İslam Miras Hukukunda Asabe Yoluyla Mirasçılık*, 45-46.

¹⁴⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/138.

¹⁴⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/174-175; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 47; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 70-71; Ebu Zehra, *Ahkâmü't-Terikât ve'l-Mevâris*, 157-159; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/276; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 171; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 156; Arı, *İslam Miras Hukuku*, 159-161.

¹⁴⁷ Buhârî, "Ferâiz", 7; Ebû Dâvûd, "Ferâiz", 4; Tirmizî, "Ferâiz", 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/428.

¹⁴⁸ Buhârî, "Ferâiz", 5.

¹⁴⁹ Buhârî, "Ferâiz", 11.

¹⁵⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/159; Yazıcı, *İslam Miras Hukukunda Asabe Yoluyla Mirasçılık*, 71-74.

¹⁵¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/175; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 57; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 73-74; Ebu Zehra, *Ahkâmü't-Terikât ve'l-Mevâris*, 202; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, 5/277; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 172; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 155-156.

¹⁵² Darimî, "Ferâiz", 53; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/379.

etmiştir.¹⁵³ Buna göre bir kimse kölesini âzâd ederse kölesinin velisi olma hakkı tanınır ve vâris bırakmadan efendisinden önce ölürse âzâd eden velâ hakkı sebebiyle azad edilen köleye vâris olmaktadır.¹⁵⁴

2.4. Zevi'l-Erhâm ve Mirasçılığı

Zevi'l-erhâm, lügatta rahim yoluyla akrabaların tümü anlamındadır. İstilah olarak, ashâbü'l-ferâiz ve asabe dışında kalan erkek ve kadın akrabadır. Ölenin, ashabu'l-ferâiz akrabalarıyla asabelerinden hiçbir mirasçısı yoksa bu durumda diğer kan hısımları mirasçı olurlar.¹⁵⁵

Ashâbdan Hz. Ömer, Ali, Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Abbas, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Mûaz b. Cebel ve Ebü'd Derdâ gibi birçok sahabî ile tâbiündan da Alkame b. Kays, İbrahim en-Nehaî, Kadı Şürayh, Hasan el-Basrî, İbn Sîrin, Atâ, Mücahid gibi fakihler “zevi'l-erhâm”ı vâris olarak kabul etmişlerdir. Fakat sahâbeden Zeyd b. Sâbit zevi'l-erhâmı vâris olarak kabul etmemiştir. Ona göre ashâb-ı ferâiz ile asabelerden kalan miras “beytü'l-mal” yani hâzineye verilir. Zevi'l-erhâm'ın mirasçılığında fakihler arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Hanefî ve Hanbelîler Zevi'l-erhâm'ın mirasçı olacağını kabul ederken ilk dönem Mâlikî ve Şâfiî hukukçular ise mirasçı olamayacağını söylemişlerdir.¹⁵⁶ Ancak hicri üçüncü asırdan itibaren Mâlikî ve Şâfiî hukukçular beytü'l-mâl'in düzeninin bozulduğu gerekçesiyle terekenin beytü'l-mal yerine zevi'l-erhâma intikalinin daha uygun olacağını belirtmişlerdir.¹⁵⁷

Zevi'l-erhâmın hangi oranda mirasçı olacağıyla ilgili sarih bir âyet bulunmamakla birlikte aşağıdaki âyetler bu konuda delil olarak görülmektedir.¹⁵⁸

لِّلرَّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ
«Anne, baba ve akrabaların bıraktıklarından erkeklere hisse vardır. Anne, baba ve akrabaların bıraktıklarından kadınlara da hisse vardır.»¹⁵⁹

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدِ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ
«Daha sonradan hicret edip size katılanlar da sizdendir-

¹⁵³ Buhârî, "Ferâiz", 21; Müslim, "İtk", 5; Ebû Dâvûd, "Ferâiz", 12; Tirmizî, "Buyu", 33; Nesâî, "Zekat", 99.

¹⁵⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/175-176; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/424; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 23; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 24.

¹⁵⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/138; 30/3; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 151; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 163-166; Kişki, *el-Mirâsü'l-Mukâran*, 196-197; Ebu Zehra, *Ahkâmü't-Terikât ve'l-Mevâris*, 179; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 179. Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 202-203.

¹⁵⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/2-13; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 4/124; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 151; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 6/317; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3/465-466; Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 163-165; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/12; Kişki, *el-Mirâsü'l-Mukâran*, 198-199; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 180; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 199-206.

¹⁵⁷ Ebu Zehra, *Ahkâmü't-Terikât ve'l-Mevâris*, 191-192; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 201.

¹⁵⁸ Ebu Zehra, *Ahkâmü't-Terikât ve'l-Mevâris*, 190-191; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 200-201.

¹⁵⁹ en-Nisâ 4/7.

ler. *Ve akraba olanlar Allah'ın kitabına göre birbirlerinden daha yakındırlar. Allah her şeyi bilir.*"¹⁶⁰

Ayetlerde zevi'l-erhâmın mirasçılığıyla ilgili belirli bir oran belirtilmemiş ancak akrabaların, birbirlerine daha yakın oldukları ifade edilmiştir. Zevi'l-erhâmın mirasçılığı konusunda Hz. Peygamber'in uygulamasını gösteren rivâyetler bulunmaktadır.¹⁶¹

2.4.1. Dayının mirası

Hz. Peygamber'in "*Kim bir mal bırakırsa, o mal mirasçılarınınındır. Ben, kimin mirasçısı olmazsa onun diyetini öder ve ona mirasçı olurum. Dayı mirasçısı olmayanın mirasçısıdır, onun diyetini öder ve ona mirasçı olur.*"¹⁶² hadisinde dayıyı mirasçı kıldığı görülmektedir. Hz. Ömer de kendisine dayının mirasını soran Ebû Ubeyde'nin mektubuna, Hz. Peygamber'in "*Dayı mirasçısı olmayanın mirasçısıdır.*"¹⁶³ buyruğunu yazması dayıyı mûrisin mirasçısı bulunmadığı durumda mirasçı kıldığını göstermektedir.¹⁶⁴

2.4.2. Kız kardeşin çocuğunun mirası

Hz. Peygamber'den gelen rivayetlerde kız kardeşin oğlunun, mûrisin mirasçısının bulunmadığı durumlarda mirasçı kılındığı görülmektedir. Katâde Hz. Peygamber'in, kız kardeşin oğluyla ilgili, "*Kız kardeşin oğlu kavimdendir, onların içindedir.*"¹⁶⁵ dediğini nakletmiştir. Diğer bir rivayette de Sâbit b. Dahdâh'ın vefat etmesi üzerine terekenin Hz. Peygamber'e getirildiği, onun da ölenin vârisinin olup olmadığını sorduğu ve vârisinin bulunamaması üzerine terekeyi kız kardeşinin oğluna verdiği¹⁶⁶ belirtilmektedir. Bu rivayetlerden Hz. Peygamber'in mûrisin yakın mirasçısı bulunmadığında kız kardeşin oğlunu mirasçı kıldığı anlaşılmaktadır.¹⁶⁷

2.4.3. Hala ve teyzenin mirası

Hala ve teyzenin mirasıyla ilgili Zeyd b. Eslem ve Atâ b. Yesar'dan: "*Hz. Peygamber'e el-Âliya kabilesinden hala ve teyzesinden başka kimseyi bırakmayarak ölen bir adamın miras meselesi soruldu. O da şöyle söyledi: "Bana onların mirasçılıklarıyla ilgili bir şey nazil olmadı."*"¹⁶⁸ rivayeti nakledilir.

¹⁶⁰ el-Enfâl 8/75.

¹⁶¹ Serahsi, *el-Mebsût*, 30/3.

¹⁶² Ebû Dâvûd, "Ferâiz", 7-8; Tirmizi, "Ferâiz", 12; İbn Mâce, "Diyat", 7; Beyhâki, *Sünenü'l-Kübra*, 6/214-215; Abdurrezzak, *el-Musannef*, 10/285; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/28.

¹⁶³ Beyhâki, *Sünenü'l-Kübra*, 1/242; Abdurrezzak, *el-Musannef*, 9/244.

¹⁶⁴ Serahsi, *el-Mebsût*, 30/3.

¹⁶⁵ Buhâri, "Ferâiz", 25, "Menâkıb", 6; Ebû Dâvûd, "Edeb", 121.

¹⁶⁶ Beyhâki, *Sünenü'l-Kübra*, 6/215.

¹⁶⁷ Serahsi, *el-Mebsût*, 30/3.

¹⁶⁸ Beyhâki, *Sünenü'l-Kübra*, 6/212; Dârekutni, *Sünenü'd-Darekutni*, 4/98; Abdurrezzak, *el-*

Hala ve teyze mirasın olmadığını ifade eden rivayetler, belirli pay sahibi veya asabenin varlığı durumunda onlara miras yoktur şeklinde yorumlanmıştır. Bu nedenle ashabı-ı feraiz ve asabesi olmayan mürisin hala ve teyze gibi akrabaları «*Akraba olanlar Allah'ın kitabına göre birbirlerinden daha yakındırlar.*»¹⁶⁹ ayeti kapsamında değerlendirilerek zevi'l-erhâm olarak mirasçı olacakları kabul edilmiştir.¹⁷⁰

2.5. Mevle'l-Muvâlât (Anlaşmalı Vâris)

Muvâlât kelimesi akrabalık bağlarını güçlendirmeyi, yardımlaşma ve dayanışmayı anlatır. Muvâlât sözleşmesi ihtiyarî olup kişi isterse böyle bir akid yapmayabilir. Buluntu çocuk veya İslâm'a yeni giren bir kimse ile bir İslâm ülkesi vatandaşı arasında karşılıklı diyet ödeme, vâris olma ve yardımlaşma mevzûunda kurulan velâ sözleşmesine muvâlât akdi (velâü'l-muvâlât) denir. Muvâlât akdinin meşruiyeti İslâm âlimleri arasında tartışma konusu olmuştur. Bu akdin sahih olduğunu savunanlar arasında Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Ömer, İbrâhim en-Nehaî, Saîd b. Müseyyeb, Rebîa b. Ebû Abdurrahman, Leys b. Sa'd, Hanefiler ve Ca'feriler yer almaktadır.¹⁷¹ Hanefiler, «*وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِيَّ مِمَّا تَرَكَ* Anne, baba ve akrabaların geride bıraktıklarından her biri için yakın vârisler belirledik. Antlaşma yoluyla yakınlık bağı kurduğunuz kimselere de paylarını verin.»¹⁷² âyetinin muvâlât sözleşmesiyle ilgili olduğu belirterek Câhiliye döneminde uygulanan, İslâm'ın ilk yıllarında da uyulanan “mevle'l-muvâlât” hükmünün neshedildiğine dair bir delilin olmadığını söylemişlerdir. Hanefiler sonraki ayetlerin sadece vârisler arasında bir sıralamayı ortaya koyduğunu zevi'l-erhâm derecesinde bir vârisin bulunmaması halinde kendisiyle muvâlât sözleşmesi yapılan kişiye miras hakkı tanındığını ifade etmişlerdir. Zira Ayette geçen «*مَوَالِيَّ*” mirasçı kaldık” ifadesi muvalat sözleşmesini göstermektedir ve bu hususu teyit etmektedir. Ayetteki, «yeminlerinizin bağladığı» buyruğundan maksat da yemin değil, yeminle yapılan akittir.¹⁷³ Temim ed-Dari'nin rivayet ettiği bir hadiste şöyle denilmektedir: “Temim Rasûlullah'a, “Bir kimse bana gelip el sıkışıyor ve muvalat sözleşmesi yapıyor” deyince Hz. Peygamber “O senin kardeşin ve mevlandır. Sen ona hayatında ve ölümünde daha layıksın.”¹⁷⁴

¹⁶⁹ Musannef, 10/281.

¹⁷⁰ el-Enfâl 8/75.

¹⁷¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 30/3, 18.

¹⁷² Özen, “Velâ”, 43/14.

¹⁷³ en-Nisâ 4/33.

¹⁷⁴ Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, 2/125; Serahsî, *el-Mebsût*, 30/43-44; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3/473-476.

¹⁷⁵ Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 13; İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*, 6/295; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*,

buyurmuştur. Bu hadisin anlamının, hayatında onun adına cinayet diyetini yüklenmeye, ölümünde ondan miras almaya hak sahibisin şeklinde anlaşılması gerektiği ifade edilerek mevle'l-muvâlâtın vâris olduğu kabul edilmiştir.¹⁷⁵ Yapılan bu anlaşma neticesinde mevle'l-muvâlât olan kimse ya mirasın tamamını veya karı ve kocadan kalanı almaktadır.¹⁷⁶

Muvâlât akdi Zeyd b. Sâbit, Hasan-ı Basrî, Şa'bi, İbn Şübrüme, Süfyân es-Sevrî, Evzâî, Mâlikîler, Şâfiîler ve Hanbelîler'e göre sahih değildir.¹⁷⁷ Çünkü *“وَالَّذِينَ عَقَدَتِ أَيْمَانُكُمْ فَأَتَوْهُمْ نَصِيحُهُمْ كَـذِبٌ فَكَبَرُوا عَلَىٰ مَا كَانُوا يَعْلَمُونَ”* *Kendileriyle yeminlediğiniz kimselere hisselerini veriniz.*¹⁷⁸ ayetinden maksadın cahiliye döneminde yapılan velâ antlaşması, evlat edinilen başkalarına ait çocuklar, hicret sonrası ensarla muhacir arasında yapılan antlaşma, evlilik akdi gibi hususlardır. Muvâlât akdini kabul etmeyenlere göre cahiliye devrinde miras alma sebeplerinden kabul edilen “velâ antlaşması”nın hükmü Enfâl 8/75 ve Ahzâb 33/6 ayetleri ile neshedilmiştir.¹⁷⁹ Zira *“Velâ ancak âzat edene aittir”*¹⁸⁰, *“İslâmîda hilf yoktur”*¹⁸¹ gibi hadisler muvâlât akdinin meşrû sayılmadığını göstermektedir. Bu sebeple vârisi bulunmayan bir kişinin mirası beytülmâle intikal eder.

SONUÇ

Miras hukukunu düzenleyen hükümler Medine döneminde vaz olunmuştur. Mekke döneminde Arapların eski uygulamaları devam etmiş. Hicretin 3.yılından itibaren ise İslam miras hukuku hükümleri inmeye başlamıştır. Hz. Peygamber hicretten sonra öncelikle ensar ve muhacir arasında gerçekleştirilen kardeşlik antlaşmasını mirasçılık sebebi saymış ancak daha sonra nazil olan Enfâl suresi 75. ayet ile Ahzâb suresi 6. ayetlerle bu uygulama kaldırılmıştır. Yine Arapların önceki uygulamalarına istinaden bazı yakın akrabasının mirastan mahrum bırakılmaması için önce Bakara suresi 180 ve 181. ayetlerle akrabaya vasiyet edilmesi istenilmiş ama daha sonra Nisa suresi 7. ayetle akrabasının mirasta hissesi olduğu bildirilerek vasiyet kaldırılmış hisseleri belirlenmiştir. Ancak vasiyet mirastan hissesi olan akraba için kaldırılmış olmakla birlikte bütünüyle kaldırılmamıştır. Vasiyet konusunda Hz. Peygamber vasiyetin mirasçı olmayanlara yapılabileceği

4/102; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, 11/56.

¹⁷⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 30/44.

¹⁷⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/75; Secâvendî, *el-Ferâizü's-Sirâciyye*, 65; Cürçânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 9; Ebu Zehra, *Ahkâmü't-Terikât ve'l-Mevâris*, 205; Uzunpostalcı, *İslam Hukuku II*, 190; Aktan, *İslam Miras Hukuku*, 223.

¹⁷⁷ Özen, “Velâ”, 43/14.

¹⁷⁸ en-Nisâ 4/33.

¹⁷⁹ Taberî, *Câmiu'l Beyân fi te'vili'l-Kur'ân*, 8/274-277.

¹⁸⁰ Buhârî, “Kefâlet”, 2; Müslim, “Fezâ'ilü's-sahâbe”, 206

¹⁸¹ Buhârî, “Edeb”, 67

ve üst sınırının da 1/3 olduğu şeklinde düzenleme yapmıştır. Daha sonra nazil olan Nisa suresi 11, 12, 13 ve 176 ayetlerle miras hükümleri teşri olunmuştur. Ayetlerle karı, koca, anne, baba, çocuklar ve kardeşlerin hisseleri hakkında düzenleme yapılırken dede ve ninenin mirasçılığı sünnet ile düzenlenmiştir.

İslam miras hükümleri incelendiğinde taabbudilik esasının ön planda olduğu görülmektedir. Zira Nisa suresi 11. ayetinde erkek ve kız çocuklar ile anne ve babanın miras hisseleri bildirildikten sonra “hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz” buyrulur. Nisa suresi 12. ayette karı ve kocanın, erkek ve kız kardeşlerin hisseleri belirlenerek “kimse zarar görmesin, Allah'ın hükmü budur” teyidi yapılır. Nisa suresi 176. ayette de babası ve çocuğu olmadan ölenlerin mirasının nasıl paylaşılacağı belirtilerek “yanılmayasınız diye Allah size açıklama yapıyor” buyrulur. Miras konusunda insanların hata yapabileceği bu nedenle detaylı bir şekilde ayetlerle açıklandığı bildirilmiş ve ayetlerin sonunda da farklı ifadelerle uyarılar yapılmıştır. Nisa suresi 13. ayette ise “Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse Allah onu, altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır.” ifadesiyle miras hisselerinin Allah'ın koyduğu sınırlar olduğu bildirilerek hisselerin farklılığının hikmetini bizim anlayamayacağımıza vurgu yapılmıştır.

KAYNAKÇA

- Abdurrezzak, Ebu Bekir es-San'ânî. *el-Musannef*. Beyrut: Mektebetü'l-İslamî, 1403.
- Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınevi, 1992.
- Aktan, Hamza. *Mukayeseli İslam Miras Hukuku*. Erzurum: Fen Edebiyat Fakültesi Ofset Baskı, 1989.
- Aktan, Hamza. “Miras”, *TDV İslam Ansiklopedisi*. 30/143-145. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Haydar Efendi. *Teshîlu'l-Ferâiz*. çev. Orhan Çeker. Konya: Tekin Kitabevi, 1984.
- Arı, Abdüsselam. *İslam Miras Hukuku*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2018.
- Arı, Abdüsselam. “Vacip Vasiyet ve Halefiyet Bağlamında Dede Yetimi Problemi”. *Ekev Akademi Dergisi* 12/34 (Kış 2008): 249-268.
- Bardakoğlu, Ali. “Feraiz”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 12/362-363. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Beyhâkî, Ebu Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali. *Sünenü'l-Kübrâ*. Beyrut: Dâr'ul-Ma'rife, 1992.
- Bilgili, İsmail. *Osmanlı Tanzimat Dönemi İslam Miras Hukuku*. Konya: Tekin Kitabevi, 2018.

- Bilgili, İsmail. “İslam Miras Hukukunda Kıyasın Fonksiyonu ve Kıyas Uygulamaları”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (Ekim 2013): 225-256.
- Bilgili, İsmail. “Şeyhzade Ahmed Ziya Efendi'nin Hayatı ve Emali'l-vesâya Adlı Eseri” *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 12 (Ekim 2008): 301-344.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukukî İslamiyye ve İstilahatı Fıkhıyye Kamusu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim. *Câmiu's-Sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Cessâs, Ahmed b. Ali Ebû Bekr er-Râzî. *Ahkâmü'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1405.
- Cürçânî, Şerif Ali b. Muhammed. *Şerhu's-Siraciyye*. Mısır: Matbaatü Mustafa Halebî, 1944.
- Darekutnî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer. *Sünenü'd-Darekutnî*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2004.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl. *Sünenü'd-Dârimî*. İstanbul: Çağrı Yayınevi, 1981.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî es-Sicistânî. *Süneni Ebî Dâvûd*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Ebu Zehra, Muhammed. *Ahkâmü't-Terikât ve'l-Mevâris*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabi, 1963.
- Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nisâbüri. *el-Müstedrek*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990.
- İbn Ebi Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed. *el-Musannef*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409.
- İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Said. *Muhallâ bi'l-Âsâr*. Beyrut: Daru'l-Fikir, ts.
- İbn Kesir. Ebu'l-Fidâ. *Tefsîru Kur'âni'l-Azîm*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed. *el-Muğni*. Kahire: Mektebetü'l-Kahire, 1968.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî. *Sünen-i İbn Mâce*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed. *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*. Kahire: Dâru'l-Hadis, 2004.
- Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2014.
- Karaman, Hayreddin. “Asabe”, *TDV İslam Ansiklopedisi*. 3/ 452-453. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Kişkî, Muhammed Abdurrahim. *el-Mirâsü'l-Mukâran*. Bağdat: Dârun-Nezîr, 1969.

- Kur'an-ı Kerim. *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006.
- Mahlûf, Hasaneyn Muhammed. *el-Mevâris fi ş-şeri'ati'l-İslâmiyye*. Kahire: Dâru'l-Fadîle, 2007.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr*. İstanbul: Te-reke Yayınları, 2015.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc. *Sahihi Müslim*, İstanbul: Çağrı Yayınevi, 1981.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr b. Sinan b. Dinâr. *Sünenü'n-Nesâî*, İstanbul: Çağrı Yayınevi, 1981.
- Özen, Şükrü. "Velâ", *TDV İslam Ansiklopedisi*. 43/11-15. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Secâvendî, Muhammed b. Muhammed b. Abdırreşid. *Ferâizü's-Sirâciyye*. İstanbul: Hanifiyye Kitapçılık, 1999.
- Serahsî, Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1993.
- Şirbînî, Muhammed b. Ahmed Hatîb. *Muğni'l-Muhtâc ilâ Mağrifeti Meânî Elfâzi'l-Minhâc*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l-Kebîr*. Kahire: Mektebe-tü İbn Teymiye, 1994.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l Beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2000.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *Sünen-i Tirmizî*, İstanbul: Çağrı Ya-yınları, 1981.
- Uzunpostalcı, Mustafa. *Hukuk ve İslam Hukuku II*. Konya: Damla Ofset Matbaası, 1996.
- Yazıcı, Abdurrahman. *İslam Miras Hukukunda Asabe Yoluyla Mirasçılık*. Saarbrüc-ken: Türkiye Alim Kitapları, 2015.
- Yazıcı, Abdurrahman. Sahabe Dönemi Miras Hukuku Uygulaması. İstanbul: İstan-bul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Yazıcı, Abdurrahman. "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde İslam Miras Hukuku Çalışmaları". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (2013): 310-315.
- Yazıcı, Abdurrahman. "Fıkıhta Meşhur Bir Miras Meselesi Olarak Ömeriyyeteyn". *OMÜİFD* 35 (2013): 226-236.